

**Šewadpühade
number**

Nº 14/15

1931

40 senti

KAITSE KODU!

ESIMENE EESTI KINNITUS A.-S.

EESTI LLOYD

ASUTATUD 1919. A.

TALLINNAS PIKK TÄN. 11.

TELEFON 428-94, 430-08.

Elu-, tule-, õnnetusjuhtumite, murdvarguste, klaasi- ja veokindlustused.

Seltsi poolt seni väljamakstud kahjude kogusumma ulatub üle kahe miljoni krooni,

mis on parimaks tõenduseks kindlustamise määratud kasust, seepärast kindlustage oma elu ja varandus kuni veel aeg!

TARVITA

PARIMAIK TOOTEID

SHELL'i

BENSIIN
PETROOLEUM

H E L L

SPRAMEX, MEXFALT
ÖLID
AUTO-, MÄÄRDE- ja MINERAAL-

Isoleer- ja kleepimisaine:
RHENABIT ja RHENABEST

Putukatele parim SURM
SHELL-TOX

SHELL

kõnetr. 305-94, 304-02 ja 310-54
TALLINNAS,
MEREPUIESTEE 17

EESTI KIVIÕLI AKTSIA-ÜHISUS

VALITSUS:

TALLINN, TOOMPUIESTEE 21—1

TEL.-AADR.: STEINOEL, TALLINN. TELEFON 432-82

TEHASE JA KAEVANDUSE JUHATUS:

KIVIÕLI POSTIAG.

TEL.-AADR.: STEINOEL, LÜGANUSE. TELEF.: LÜGANUSE 19

TALLINNA LINNAPANK

TALLINN, MUNDI TÄN. 2
AIDAD 307-48

TELEF. 426-75, 427-19, 428-39
TELEGR. AADR. „LINNAPANK“

Toimetab kõiki pangaooperatsioone sise- ja välis-
maal. Võtab kaupu oma aitadesse hoiule ja
annab nende vastu laene.

Korrespondendid kõikides kodumaa linnades
ja välismaal tähtsamates keskkohdades.

TARVITAGE KODUMAA SAADUSI.

Kodumaa riidekaup võistleb

**headusega, mustrite küllusega,
värviehtsusega ja odavusega!!!**

Kreenholmi Puuvillasaaduste Manufaktuur o.-ü. :: Balti Puuvilla Ketramise
ja Kudumise Vabrik :: Sindi Tekstiilvabriku Ühisus end. Vöhrmann & Poeg,
Eesti Niidivabriku Ühisus.

KODUMAA RIIDEVABRIKUTE KESKLADU

Tallinn,
S. Karja 13. **A-S. „KREENBALT“** Telef. 425-14.

Maal on tuli väga palju kahju sünnitanud

MAJAOMANIKUD, kas olete juba oma varanduse tule vastu kindlustanud?

KINNITUSSELTS

„MAJA“

KINDLUSTAB

soodsatel tingimustel nii kinnis- kui ka vallasvara tuleõnnetuste vastu.

„MAJA“ asub Harju län. 29. Telef. 6-00.

Esiindajad: Tartus, Suurturg 3. Pärnus, Majaomanikkude pank. Nõmmel,
Õie tän. 12. Türil, Paide 6.

Järjekindlalt kasvavast

usaldusest

meie suurima ühistegelise
kindlustusettevõtte

KINDLUSTUSSELTS

„E E S T I“

(asut. 1907 a.)

vastu annab kõige paremat
tõendust see asjaolu, et just
3 viimase majandusliku kriisi
aasta jooksul selle seltsi tege-
vus on kasvanud enam kui
kahekordseks.

Nii olid K/S „Eesti“ preemiad:

31. dets. 1927. a. —

Kr. 298.213.02

31. dets. 1930. a. —

Kr. 600.179.07

Seltsi valitsus: Tartus, Suur-
turg 10, oma majas.

TOIMETUS:

Talinnas Kaarli t. 8, kaitseliidu pea-
staabi ruumes.

Vastutav toimetaja kol.-ltn. J. M a i d e,
telefon 6-88.

Tegev toimetaja L. S õ e r d, telef. 8-29.

Toimetaja kõnetunnid kella 10—12.

Kaastöö arvatakse tasu alla, kui sellele
tasunõudmine on peale kirjutatud. Tarvi-
tamata ja tagasisaatmiseks markimata
käsitõlke alal ei hoita.

TALITUS:

Talinnas Kaarli t. 8.

Talituse juht Richard Jukk, tel. 8-29.

Talitus on avatud iga päev kella 9—3.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/2 a. 3 kr.,
1/4 a. kr. 1.50, kuus 50 senti.

Kuulutuste hinnad à üks lehekülj:
teksti ees 50 kr., tekstis 80 kr., teksti
järel 40 kr. Välimine kaas 80 kr., sise-
mised 60 kr.

*

Nr. 14/15

1931

SISUKORD:

Jaan Lattik: Haige ja arst.

— d: Kristus a tänapäev.

— Eesti päev Soomes.

— n: Pontus de la Gardie sõjaretk üle
Soome lahe kevad-talvel 1581.

M. Mardus: Seal, kus veerevad Njee-
meni vood ja Kristus õnnistab
vilja...

Vambo: Päikesemäng.

P. T.: Kui sõber palub.

E. Oskar: Sakalamaa ringkond maleva
toitlustamise teenistuses.

M. R.: Kuidas vallutati Siber.

— n: Talurahva käärimisest Lõuna-Ees-
tis XIX sajandi 40. aastail.

*

Raadus & Osipov

Müürivahe tän. 22

* * *

Valmistatakse igasuguseid

hõbeasju

sportlastele auhindadeks

* * *

Graveerimine, kuldamine

ja hõbetamine

* * *

Töö kiire ja korralik

Ostame piiramata arvul kergestinuumatud **peekonsigu** ja igasugustes kaaludes siseturu **pekisigu**.

Müüme odavaid lihasaadusi ja kõrgeväärtuslikku sulatatud ploomirasva.

ÜHISUS „ESTONIA EKSPORTTAPAMAJAD“,

Tallinn, S. Tartu m. 79, postkast 33, tel. 309-53 ja 305-51.

Oleme avanud uue lihakaupluse

Estonia puiestee 27 „**LIHATSENTRAAL**“ telefon (2)32-94.
(Estonia teatrimaja vastas).

Müügil igasugused lihasaadused.

Tähelepanu!

Kas olete proovinud meie **praadvorsti** ja **suitsu-praadsinki**?

LÄÄNE-EESTI ÜHISPANK

MÄRJAMAAL

OMA MAJAS

TELEFON 32

Toimetab kõiki pangaoperatsioone
sise- ja välismaal.

KAITSE KODU!

ILMUB KORD NÄDALAS

Nr. 14/15

Tallinnas, laupäeval, 4. aprillil 1931

Seitsmes aastakäik

Häid pühi!

Haige ja arst

„Arst on haigetele.“ Luuk. ev. 5,31.

Nad on mõlemad suured sõbrad.

Igatsusega ootab haige oma sõbra tulekut. Kuulatab, kas ei koputanud keegi uksele. Sest õhtu on nii raske ja pikk. Tunnil ei ole kiiret. Ka arst ei ole unustanud oma hoolealust. Aga kas on praegu niisuguseid haigeid, kellele oleks vaja jumalast saadetud arsti, kelle elumuredesse võiksid tulla kaitsjad inglid ja nägematud taevaväe hulgad.

Kas ei ole meie aja inimesed täiesti terved? Ei tunne endal olevat ühtki puudust ega viga. Kui üldse vigu on, siis näeme neid teiste juures.

Lehes oli lugeda, et tänavu läheb kaugeile mereteedele mitu laeva eriliste ülesannetega. Kõik isemoodi varustatud, nad hakkavad otsima põhjaläinud laevu ja varandusi.

Iga ilmakaare poole sõidavad sõidukid, et päästa hukkunud rikkusi.

Varandused just kui kutsuvad, meelitavad, ei anna inimestele rahu. Nende asukoht ei tohiks olla merepõhjas, sest seal nad roostetavad ega too kasu.

Kas oskame endile ette kujutada, et enne suuri ja tõsiseid pühi, enne suure reede surmavaikust ja ülestõusmise püha laulu, on taevas Jumala juures käimas ettevalmistused suurte varanduste päästmiseks? Head rahuvaimud saavad käsu laskuda kevadisele maapinnale ja otsida sinna hukkunud südameid. Neid kullatükke, mis pidid asuma vabas, soojas rin-

nas. Kuid nad on surutud eluraskuste alla, surmani haiged, haavatud ja rahutud. Poolnäljas ja janust tapetud inimese südamele on siiski vaja jumalikku arsti.

Kõiki vaeseid rahutuid inimesi tervitavad liginevad pühad ja kuulutavad arsti tulekut haige juure.

Kui muud ei ole järele jäänud pühade salapärasest ilust, kui sisu ja tuum on kadumas, siis vähemalt kuulatagu kordki kõrv, et nüüd ilmub arst su elumuredesse, nüüd on võimalus ütelda laulus ja palves, pühas kojast ning kodus, et süda ei ole terve, on pahur, vihane, külm ja rahutu. Ei ole tal õnne.

Ma sooviksin kõigile terveile inimestele, kes vaid näevad pinda ja viga teise silmas, et jääme nüüd haigeks. Kuulatame, kui rahutult tuksub süda ja kui palju haavu on löönud meie haiglane käsi teistele. Sest arst on nii ligidal. Jumalapoeg ühes taeva väehulkadega tuleb hirmsa suure reede kannatuses, tuleb ülestõusmise püha hommikuga ja toob kaasa tervist ning südamesõprust.

Ei ole õige, et me peaksime leppima vaid maiste tervise toojatega. Muld võib sellega rahule jääda. Aga meie hing nutab, armastab ja kisendab läbi öö ning valu taeva poole: näe, kus arst tuleb. . . Kas ei ole nad suured sõbrad, südamesõbrad, haige ja arst?

J a a n L a t t i k .

„Ka nemad olid seal juures, kui ta risti löödi.“

MARK SIMONS.

KRISTUS JA TÄNAPÄEV

Kahtlemata on Kristuse kannatamise ja ristilöömise ainetel loodud palju väärtuslikke kunstitooteid, neist suur ja kaaluv enamik muistsetel aegadel, kus kõrgel tasemel seisev kunst uusi alasid leidmata pühikute ja pühakirja maalimisel leidis endale laia töövälja.

Keskajast tunneme meie väga palju sääraseid töid, milledest vaigse ehk kannatusnädala motiividel on kujutatud Kristuse ristilöömise momenti väga mitmesuguselt, ent siiski ainult neil andmetel, mis esitab meile piibel.

Nüüd on tuntud inglise kunstnik Mark Simons loonud maali, mis kujutab Kristuse ristilöömist moodsa inimese ja moodsa ajavaimu ning olukorra

seisukohalt. See katse on kunstnikul suurepäraselt õnnestunud ning maal, mis on pandud välja Londoni kuninglikus kunstide akadeemias, avaldab vaatlejaile haaravat mõju. Meie näeme siin tänapäeva inimesi vaatamas pealt ristilöödud Kristust kahe kurjategija keskel. Vaadeldes ümberseisjate ilmet ja nägusid, selgub meile tänapäeva inimese pale, kui palju loidu ükskõiksust, kui palju osavõtmatust, kui palju ülbet, üleolevat irvitamist ja sealjuures siiski ka südamlikkude kaastunet näeme seal.

Maa, nagu seda on Inglismaa, on tuntud alalhoidlikkuse poolest ka kujutatavas kunstis. Seda üllatavam on selle pildi paigutamine kuninglikku kunstide akadeemiasse.

EESTI PÄEV SOOMES

SOOME ISESEISVUSE LIIT JA MAAKAITSEPÄEV
12. APRILLIL 1931

Käesoleva aasta 12. aprillil peetakse Soomes erilist maakaitsepäeva, mille korraldajaks on Soomes ja välispoolgi Soomet hästi tuntud Soome Iseseisvuse Liit, kes püsib teeneterohkel esikohal oma isamaa vabaduse kindlustamise töis ja on pühendanud ühtlasi rohkesti tähelepanu hõimuküsimusele, tehes hõimuaate süvendamise üheks oma tähtsaimaks ülesandeks.

Nimetatud maakaitsepäevi Iseseisvuse Liit on korraldanud juba varemgi, nimelt esmakordselt aastal 1929, millal päeva aineks oli peamiselt armee ja kaitseliidu-organisatsiooni maakaitsele puutuva tähenduse selgitamine. Teiskordselt peeti maakaitsepäeva läinud aastal, millal see möödus intensiivsema võitlustahte märgi all — sisemist rahu ähvardava hädaohu — kommunismi — vastu.

Tänavu on Iseseisvuse Liit asunud kolmanda maakaitsepäeva korraldamisele, valides seekord päeva aineks Eesti, mispuhul meile pakub huvi lähemalt tutvuda tänavusel maakaitsepäeval ettenähtud sisukavaga kui ka Iseseisvuse Liidu ja ta tegevusega üldse.

Eelnimetatust on juba selgunud Iseseisvuse Liidu ülesanded. Esiteks ja peamiselt: kindlajooneline kõikumatu seisukoht riigi heakäigu ja vabadust ähvardava kommunismi vastu. Käsikäis nimetatuga liit suhtub pooldavalt Lapua liikumisele, vastustades siiski

nim. liikumisega ühenduses juhtunud omavoli ja muid väärnähtusi.

Iseseisvuse Liidul on praegu üle 5000 liikme, neist õige palju tähtsaid riigi-, seltskonna- ja teadusilma tegelasi. Liidu auliikmeiks on praegune president P. E. Svinhufvud, prof. Jean Sibelius, samuti oli liidu auliikmeks äsja surnud prof. Akseli Gallén-Kallela. Liidu eestseisusse kuulub muuseas nimesid, nagu minister Hj. Procopé, Helsingi ülikooli hõimkeelte professor E. N. Setälä.

Liit taotleb koostöö sihte Soome pearahvaste soomlaste ja rootslaste vahel, mida peetakse rahva kultuuri säilitamisele ja arendamisele vältimatuks. On tehtud ettepanekuid soome ja rootsi keelt kõnelevate üliõpilaste lähendamiseks ühiste eesmärkide nimel.

Liidul on oma häälekandja „Iseseisev Soome“, mis tänavu algab oma kuuendat aastakäiku, ilmudes üks kord kuus. Lehe peatoimetajaks on magister Erkki Räikkönen, vastutavaks toimetajaks Terho Vitikainen. Lehe kaastöölisteks on palju tuntud nimesid. Leht on võtnud järsu seisukoha kommunismi vastu. Läinud aastast on teiste hulgas tähelepanndavad kolm erinumbrit, nimelt maakaitse-, Soome lipu ja iseseisvuspäeva numbrid.

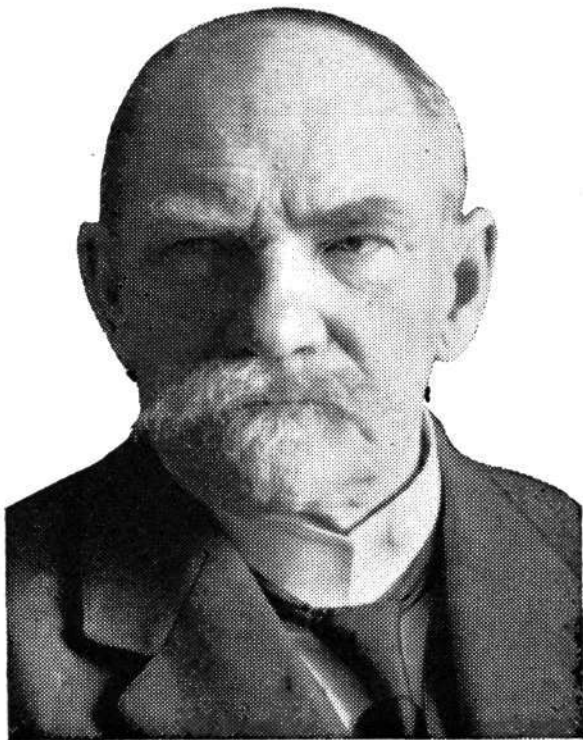
Liidu üliõpilased-liikmed on hakanud andma välja uut üliõpilaslehte „Spes Patriae“. Selle sihiks on üliõpilasnoorsoo mõjutamine üldisamaalises aatevaimus. Leht on omandanud ootamatult suure poolehoiu.

Nagu toonitatud, seisab liidu ülesannete esireas otsekohene kommunismivastane võitlus. Et vahenditult mõjutada kommunismi kalduvaid töölisi, algas liit läinud aastal „Soome Töölise“ nimelise lehe ilmutamist, et juhtida töölisi isamaalsusele.

Iseseisvuse Liit on annud hoogu isamaalise meele tõusule, korraldades vastava-sihilisi päevi. Nimetaksime esimesena Soome lipu päeva, mida peeti läinud aasta jaanipäeval neljandat korda. See lipupühitsemine jaaniööl ühes mõnesuguste omapärasustega tähendab ainult väikest lahkuminekut üldisest rahvusvahelisest lipukultuurist. Lipuaate teenistusse rakendati läinud aasta maikuu 29. päeval, millal oli saanud täis 12 aastat Soome lipu ametlikust kinnitamisest — kümned ajalehed, isegi raadio. Ühtlasi levitati lendlehti.

Soome iseseisvuspäeval tegutseb liit korraldades mitmesuguseid tähelepanndavaid pidulikke koosviibimisi, traditsioonilisi lipumüüke jne., samuti aidates iseseisvuspäevade korraldamist maal.

Asume nüüd liidu eestvõttel korraldatava, praegu, nagu öeldud, päevakorral seisva maakaitsepäeva juure, mis seekord nimetatakse Eesti päevaks. Selleks puhuks ilmutatud pidustuste juhtkavas on nähtud ette Eesti igakülgne tutvustamine sadades Soome maakohis. Soome Iseseisvuse Liidule lähedases päevakirjanduses kriipsutatakse alla hõimudevahelise ühtekuulud

Prof. Svinhufvud, Soome president, Iseseisvuse Liidu auliige.

vtse tunde süvendamise suurt tähtsust nende edemisele.

Püüdes tabada Soome vastavaist kirjutustest tähtsamaid jooni, tsiteerime järgmist:

„Soomele ei saaks olla ükskõik, kas Tallinnas, mis tänapäeva liikumistehnika peadpööritava arenemise tulemusena on veel ainult poole tunni tee Helsingist, valitseb vaenlane või on Soome lahe lõunarannik Soomele sõbraliku iseseisva vennasrahva käes.

„Kuna Eesti riiklikule arenemisele on teinud ajaloo algusest peale tema geograafiline asend takistusi, on olnud Eesti — mitu korda rohkem kui Soome — Ida ja Lääne võitlustandriks, kes aastasadu on siirdunud võimsamate vallutajate käest kätte.

Aga tuhat aastat tagasi — paganluse ajal — eestlased olid vaba ja iseseisev rahvas, kes vahvasti ja edukalt astus välja nii idast kui ka läänest ähvardava vaenlase vastu. Juba muinasajal olid eestlased hariduselt ja ühiskondlikult edenenumaid soome sugu rahvaid, kes oma arenemises ei jäänud taha selleaegseist skandinaavlastest. Eestlased võitlesid nii suure vaprusena saksa ja daani ristitüütite vastu, et nende vaenlased nimetasid neid „ülbeiks paganaiks“. Ometi ülevõimu alla tuli painduda eestlaselgi samal ajal kui soomlasel.

Eesti on olnud Ida ja Lääne kultuuride ristteel 700 aastat pigistatud nagu alasi ja haamri vahele. Et Eesti rahvas ei ole hävinud germaanlaste ja slaavlaste raudsesse sülelusse, seda seletab ainult üks, nimelt sama sitke elujõud ja vabadusearmastus, mis hoidis tema suuremaidki hõimuvendi — Ungarit ja Soomet — langemast kokku Ida ja Lääne hiiglasurve alla; sama sitkus ja vaprus tegi eestlasegi võimaliseks elule üle raskemategi vaeva-aastate ja surveaja.

Maailmasõja tagajärgede tähtsaimaks sündmuseks soome sugu rahvastele oli see, et sõja kaosest lõpuks kolme neist, Ungari, Soome ja Eesti, jõudsid riiklikult iseseisvaks rahvaks. Karjalased ja ingerlasedki tegid katsed võidelda end vabaks võõra võimu alt, aga tarvilise abi puudumisel need katsed ebaõnnestusid.“

„Volga kaldail ja Põhja-Venemaa lagendikel soome sugu rahvad ei suutnud luua püsivaid riike, vaid taganesid sajandite kestes samm-sammult slaavide teelt või hävinesid nende jalgu. Mureline on olnud nende soome sugu rahvaste saatuse, kes kaugeis Ida-Euroopa metsais jäid üksi võitluses Vene peafetungi vastu.“

„Soome ja Eesti on võitnud endale igatsetud iseseisvuse. Aga kumbki maa on edaspidigi Vene poolt ähvardatud seisukohas. Ähvardatud asendi tõttu ja oma noore iseseisvuse kaitseks on mõlemaile oluline hoida ühte. Soomet ähvardav slaavi hädaoht kasvaks mitmekordseks, kui Eesti satuks uuesti Soomele vaenulise Vene võimu alla. Eesti riikliku rippumatuse rõhuvaks tagatiseks aga on omakord Soome iseseisvus.“

„Kui Eesti ja Soome rahvad tahavad midagi õppida ajaloo raskeist kogemustest ja kannatusist ja kindlustada oma iseseisvuse alusmüüri, tuleb neil liituda ühistööle kõigil elualadel. Soome ei saa olla ükskõikne Eestile, aga ei Soomelegi saa olla ükskõik, kes valitseb Soome lahe lõunarannal. Sõbrad on head kõikjal,

aga sõber ja vend hädaohus on kahekordselt tervitatud.

Soome lähedamat suhtumist Eestile on teatud määral seganud poolehoid Rootsile, sõprus, mil on oma ajalooline tagapõhi ja mis on eriti Soome rootslastest-rahvaosa ühistunde põhjustatud.

Siin on tegemist otsekohese eksitusega. Soomlaste poolehoid Rootsile ei pruugi mingil tingimusel vähendada poolehoidu Eestile. Nendes Soome sõprussuhetes oma lähedaste naabrite vastu pole mingil viisil vastolule viitavaid põhjusi. Eesti tunneb Rootsi vastu sügavat poolehoidu ja Rootsi rakendab meelsasti tugevat sõprussuhet eestlastega, nagu ta seda soovib soomlastegagi. Kui aga Rootsi soovib sõprust Eestiga, mis siis küll peaks keelma soomlaste eestisõprust?“

„Hoolimata elavaist harrastustest, mida aastate kestes eriti üliõpilaspirkondades tuntakse Soomes vennasrahva Eesti vastu, tuleb ometi tunnustada, et Eesti tundmine on Soomes üldiselt võttes veel algastmel. Soomes tuntakse kahtlemata rohkem Saksa-, Prantsus- ja Inglismaad, rääkimata Skandinaaviast, kuna seevastu Eestist on olemas isegi ekstsistents, millised vaevalt on võimalikud ühegi teise Euroopa maa kohta. Ometi on korratav, kui tähtis on Soomele õiged teated sellest lähedasest naabermaast ja sugulasrahvast.“

Soome Iseseisvuse Liit on seepärast ilmutanud oma eeloleva pidupäeva pühitsemiskavas ülevaate Eesti oludest.

Soome Iseseisvuse Liit on seepärast tänavuse maakaitsepäeva puhul avaldanud lühikese ülevaate Eestist ja selle oludest. Käsitamist on leidnud maa-ala, piirid, maa looduslik iseloom, rahvas.

Puudutades maareformi, mis lahendas Eesti vabariigile ja eesti rahvale põlevaima küsimuse, küsimuse maa omandusõigusest, toonitatakse Eesti moraalselt õigust kuulutada — pärast balti aadlike Eesti iseseisvuse vastaseid võitlusi — maa riigi omanduseks.

Ülevaadet täiendab Eesti hariduslike olude kirjeldus. Leiab allakriiputamist Eesti imestatavalt kiire kunstielu arenemine, mis välismaal Eesti olude tundjais äratav õigustatud tähelepanu.

Lõpuks esitatakse paar rida tööstusestki, ühtlasi põlevkivist, sellele rajatud väljavaateist ja — soomlaste-eestlaste seni kujunenud suhetest — eestlaste sealpool lahte tunnustamist leidnud sõprusvalmisoleku ja poolehoiu tähe all, poolehoiu, mida eestlasel soomlastele kõigi teiste rahvaste ees on alati varuks.

„Vaevalt saab kujutella suuremat muutust kui seda oli eestlasele siirdumine Vene riigi ja balti aadliisandate alluvusest riiklikku iseseisvusse ja vabadusse,“ tähendatakse ülevaates.

See muutus ei sündinud siiski suuremate pingutuseta ja võitluseta, võitluseta, millest ka soome vabatahtlikud võtsid vapra osa.

Seda vennaabi kõige raskemal ajal on mäletanud ja mäletab alati Eesti, ja, elades kaasa eelolevale Soome maakaitsepäevale, tervitab siinkohal juhust korrata oma tänumeelt sel puhul.

Pontus De La Gardie sõjaretk üle Soome lahe jää kevadtalvel 1581

„Kaitse Kodu!“ kirjutanud Tallinna linna arhiivi assistent R. Kenkman

Hiljuti äratas üldist tähelepanu ja imestust eesti kaitseliidu meeskonna julge ning vaevarikas, kuid siiski hästi õnnestunud suusaretk üle kinnikülmanud lahe Soome. Ajalehtedes tähendati sel puhul, et selline hädaohtlik teekond üle Soome lahe jää on uue ajal kolmas. Alamal näeme aga, et vanasti sama jääteed on tarvitatud terve sõjaväe ja kahurite ületamiseks Soomest Eestisse ja tagasi. Haruldast sündmust siin meeletuletamisega mälestada on meil seda enam põhjust, et tänavu möödub sellest 350 aastat ja et kuulsa üle jää tulekuga alanud rootsi vägede võidukäik tegi jäävalt lõpu venelaste üle 20 aasta kestnud arvutuile vägivaldtegedele ordu langemisega kaitseta jäänud maal.

Nimelt kavatsetakse siin lühidalt jutustada rootsi kuulsa väepealiku Pontus De La Gardie retkest sõjaväega Viiburist üle jää Eestisse, mis sündis kevadtalvel 1581.

Lubatagu kõigepealt tutvustada ürituse algataja ning juhi Pontus de la Gardie senist elukäiku ja sellele lisada sõjalise olukorra kokkuvõtte kirjeldatava retke eel.

Pontus De La Gardie on ajaloos üldse tuntuimaid rootsi sõjaväejuhte, kelle energiline ja edukas tegevus pani aluse Rootsi sõjalisele kuulsusele ja aitas seni vähe tuntud Põhjamaade riigil tõusta peaaegu üle öö tähelepanuväärsele rahvusvahelisele seisukohale. Sünnipäralt oli Pontus De La Gardie (sünd. 1520), nagu nimigi näitab, prantslane, pärit selle riigi lõunapoolsest provintsisst Languedoc'ist. Temast pidi alul saama vaimulik, kuid rahutud ajad — korduvad sõjad tõusva noore prantsuse rahvusriigi ja tema leppimatu vastase — keskaegsete ülivõimu ideede kütkes oleva, vananeva ning laguneva Habsburgide monarhia, Saksa Rahva Püha Rooma riigi, vahel — surusid noorele Pontusele peagi mõõga raamatu ning sule asemele pihku. Neile võitlustele ajutiselt piiri paneva Château Cambrésis'e rahu saabudes 1559. a. siirdus Pontus de la Gardie daani teenistusse. Varsti puhkes Põhjamaade 7-aastane sõda Rootsi, Daani ja viimasega liitunud Liübeki vahel. Vartbergi lossi vallutamisel praeguses Lõuna-Rootsis sattus Pontus De La Gardie rootslaste kätte vangi ja läks nende teenistusse üle, omandades ruttu kuningas Eerik XIV erilise poolehoiu. See ei takistanud teda aga sugugi riigipöörde ajal (1568), mis kukutas Eerik XIV ja andis trooni ta vanemale vennale Johanile, siirduda esimeste hulgas kuningas Eeriku vastaste poole, kuna nähtavasti selgunud oli, et senise

valitseja türanniline ja verejanuline määratsemine ei suuda püsida kaua.

Kuningas Johan III teenistuses P. De La Gardie täht aina tõusis. Teda kui kaasaegsete olude tundjat kasutati diplomaatilises teenistuses tähtsamate valitsejate — rooma (saksa) keisri, paavsti ja prantsuse kuninga — juures. Eestimaaile ilmus ta esimest korda a. 1574, kuid tal polnud siin erilist õnne. Venelaste vastu Rakvere alla ettevõetud sõjaretk nurjus rootsi väes teenivate šoti ja saksa rahvusest palgasõdurite omavahelise tüli pärast, mis kindlusest pealtvaatavate ja rõõmu pärast käsi hõõruvate venelaste silmade all arenes veriseks ning metsikuks üksteise mahanottimiseks.

Hoopis edukam oli P. De La Gardie tegevus 6 aastat hiljem, millal ta vabastati diplomaatilises teenistusest ja nimetati Vene vastu tegutsevate rootsi vägede juhatajaks. Kõik rootslaste senised pingutused välja tõrjuda venelasi äärmise võimaluseni rüüstatud maalt olid jäänud tagajärjetuiks. Viimaks ei jäänud Eestimaal enam rohkem rootslaste kätte kui tugevasti kindlustatud Tallinna linn ühes Toompea linnusega. Neid piirasid küll venelased 2 korda (1570/71 ja 1577), kuid õnneks tulemusteta. Oleks meie pealinn — rootslaste viimne tugipunkt — ka langenud ülivõimsate vene ja metsikute tatari hulkade kätte, kes teab, kuidas oleks siis Eesti edaspidine saatus kujunenud.

Pontus De La Gardie ilmumine sõjaväljale tõi pöörde. Novembris 1580 vallutas ta venelastelt Käkisalme Karjalas. Hoolimata hilisest aastaajast opereeris ta igal pool välkkiirusega, ilmudes sinna, kus venelased teda kõige vähem teadsid oodata. Ebausklik liitrahvas ja venelased arvasid teda seisvat ühenduses kuradiga, leides, et harilik inimene ei suuda tegutseda nii kiiresti. Venemaal palvetati kohe ametlikult kirikutes, et Jumal päästaks neid kuradi käsilase Pontuse käest.

P. De La Gardie kõige suuremaks ning pöörasemaks julgusteoks peetakse tema retke Viiburist üle Soome lahe jää Rakvere alla, mis sündis 1581. a. alul, s. t. varsti Käkisalme vallutamise järele. Tuntud kaasaegne kroonik Balthasar Russov nimetab seda retke „maailma algusest saadik kuulmatuks ja raskeks“. Nimetatud aasta algusest kuni keskpaastuni valitses Eestimaal haruldane rahu. Mõlemad sõdivad pooled olid võitlustes väsinud ja roidunud ega suutnud üksteise vastu midagi ette võtta. Seal ilmus korraka suure pakasega 20. veebruaril P. De La Gardie oma väega

Rakvere linnuse ette ja hakkas seda piirama. See retk on seda imestusväärsem, et Pontus ei toonud jääd mööda üle mitte ainult oma jalgväe, vaid ka raske kahurväe, ja et teenäitajaks tarvitati juba kompassi. Teel käidi küll ka maal, nimelt Ingeris, üldiselt näib retk siiski, mille kogupikkuse Russov hindab olevat umbes 50 penikoorma peale, sündinud olevat nii kaugel merel, et tuli õige suuna leidmiseks otsida abi kompassilt.

Kui suur oli P. De La Gardie vägi jääst ületulekul, selle kohta ei ole meil andmeid käepärast. Kuid arvatavasti osutub selle ligem kindlakstegemine ka pikema uurimise teel väga küsitavaks. Igatahes suhteliselt ei tohtinud P. De La Gardie kaasatoodud väe arv väga väike olla, sest vastasel korral poleks see suutnud hiljem nii edukalt tegutseda kui seda olj venelaste poolt uuesti kindlustatud Rakvere võtmine vähem kui 2 nädala jooksul (Rakvere kindlus andis alla 4. märtsil), kuna 1574. a. ei tuldud sellega toime 12 nädala kestes, olgugi, et piirajaid oli mitu head tuhandet. Seekord oli rootslaste edu osalt küll tingitud ka paremast sõjatehnikast ja varustusest. Nimelt kasutasid nad sel sõjakäigul hõõgkuule, mis nähtavasti alles esimest korda tarvitusele tulid ja mille vastu venelased nende poolt puuvarustustega täiendatud kindlustes olid esiotsa peaaegu abitud. Rakveres võtsid venelaste puutornid peagi tuld, mis pimedas 14 saksa penikoorma taha näha olnud.

Rakvere järele asusid rootslased venelaste teise kindluse — Toolse — kallale, mis andis alla võitluseta, kartes midu sama saatuse osaliseks saada kui Rakveregi. Kauem see retk enam kesta ei saanud. Kevad saabus ja algas äkiline lumelagunemine. Sellest hoolimata viisid rootslased ikkagi oma kahurid üle jää tuldud teed Soome tagasi.

Suvel sai P. De La Gardie, kes nüüd oli nimetatud ka Liivimaa kuberneriks, Rootsist rohkesti abivägesid, ja oktoobriks oli kogu Põhja-Eesti ühes losside, linnuste ja teiste kindlustatud kohtadega vaenlasest vaba. Ka Narva, Jaanilinn (Ivangorod), Jaama ja Kaprio olid langenud Pontus De La Gardie kätte. See, mida enne ei suudetud saavutada umbes paari-kümne aasta kestes hulga retkedega, oli nüüd teostatud vähem kui aasta jooksul 2—3 retkega. Rusuhunnikuteks muudetud maa võis jälle rahulikumalt hinge

Pontus De La Gardie haud Tallinnas Toompea kirikus.

tõmmata, olgugi et lõplik rahu venelastega veel niipea ei tulnud ja esiotsa lepiti vaid mõneaastaste vaerahudega.

Ka hiilgavate võitudega kroonitud rootsi väe juht — P. De La Gardie — ei saanud enam näha lõpliku rahu tulekut. Juba 5. novembril 1585. a. uppus ta õnnetul kombel Narva jõkke. Olles laevaga koduteel läbirääkimistelt venelastega, kellega vaherahu uuendati, laskis ta anda õnneliku sündmuse puhul tervitus- ja aupauke. Kõdunenud laevakere varises tükkideks ja Pontus De La Gardie ühes teiste rootsi esindajatega leidis endale jõe voogudes külma haua. Ta laip maeti Tallinna Toomkiriku altari kõrvale ja sinnasamasse sängitati ka ta abikaasa — kuningas Johan III välispool abielu sündinud tütar Sophie Gyllenhjelm. Nende hauale püstitas veidi hiljem kujur Arnold Passer, nähtavasti mahajäänud omaste tellimisel, toreda valgest marmorist renessansi stiilis sarkofaagi ühes kivepitaafiga. Sarkofaagil leiduvad suure väepealiku kui ka ta abikaasa reljeefkujud ja sarkofaagi otstel kaunikõlalised ladinakeelsed pentameetris kirjutatud salmid, mis ülistavad kadunud väejuhi isikut ja sisaldavad ühtlasi sõnademängu ta nime kohta, avaldades imestust, et mees, kelle nimi oli pärit merelt („Pontus“ tähendab greeka ja ladina keeles merd), ise uppus väikesesse veekokku. Kuid lõpuks leitakse siiski lohutus: „Lühikest elukäiku tasub hea kuulsus ja selle elu surm pole muud kui uue elu algus.“

Seal, kus veerevad Njeemeni vood ja Kristus õnnistab vilja...

Rändpildikesi Leedusi

Esimene üllatus, mis tabab võrast Leedus, on see, et kellaaeg tuleb lükata tagasi ühe tunni võrra. Kuid sellest jääb võrrale esimene mulje, nagu oleks kogu Leedu, ta rahvas, maa ja kultuur meist pisut „taga“. Sest peaaegu kuski ei hakka silma seesuguseid jõukaid talusid nägusate hoonetega nagu meil Lõuna-Eestis ja kuski ei nähta ka seesugust kütkestavat maastikku, välja arvatud Kaunase ümbrus, nagu Rõuge ja Karksi mägestikud.

Ja rahvas ei käi Leedus kuski, ei linnas ega maal, selliselt riides nagu meil. Ükski leedu naine ei kannu jalas siidsukki, ei kallihinnalisi, moodsaid kleite ega karusnahkset kasukat. Kuid see, mis jääb puudu välises leedu naises, selle ta tasub mitmevõrdselt oma südame soojusega ja armsusega.

Ja vähe hakkab silma mühavaid metsi, mägesid, orge. Sest Leedu on oma maapinnalt tasane ja lage ning liivane, mispärast vilja ei saa jõudsasti võrsuda. Seetõttu rahvas on ka vaene ja käib viletsasti riides. Kummatigi Leedus on maksev veel n. n. hingemaa süsteem.

Igal talupojal on sedavõrd napilt maad, et vaevalt-vaevalt suudab endal pidada sees hinge. Kuid sedagi põllunatukest haritakse ja viljeldatakse esiisade viisil ja riistadega. Ainult mõnes üksikus suuremas mõisas mürab moodne traktor ja vurab niidumasin. Ja talumajad, eriti Põhja-Leedus, on enamuses madalad savihütid, kus riitsikad laulavad üksteise võidu ja suits veistab silmi. Arusaadav, et sellises hütis ei või eeskujulikust puhtusest olla juttugi, olgugi et perenaine on nii töökas ja virk ja peab rasket heitlust mustusega. Aga kambriseintel, mis on tahmast ja suitsust üleni kaetud halli linikuga, ripub peaaegu igas talus mõni raamistatud ülesvõte, mis kujutab poega või mõnd lähemat sugulast, kes siirdunud kaugele üle Atlandi, et otsida lahedamat põlve. Ja pildi kõrval ripub õnnistegija kuju...

Leedulane armastab väga lilli. Otse elumaja akna all asub tilluke aiasopike, tulvil kollaseid ja punaseid lilli, ja piki madalat hüti seina kasvab humala rohetav väädistik. Samas aiasopikeses leidub ka tingimata üks primitiivne mesitaru.

Vanemad inimesed maal on enamasti kirjaoskamatud, sest veel mõned kümned aastad tagasi oli Leedus keeldud igasugune omakeelne kirjandus. Kuid siiski leidis ärksaid patrioote, kes õpetasid rahvale vaimuteadust ja kirjutasid õpetlikke raamatuid, muidugi valju saladuskatte all.

Isegi piibel ja katekismus olid keeldud kirjandus! Kuid siiski need tõlgiti leedu keelele. Raamatud trükiti nimelt Saksamaal ja toodi salaja üle piiri. Iseseisvuse tulekuga tärkas nagu üle-öö leedukeelne kirjandus ja õhinal tungis lihtrahvas teaduste, tarkuste salvedesse.

Tänapäeval tehakse seal selles sihis nii suurt ja innukat tööd.

*

Põhiloomult leedulane on nukrameelne ja tagasihoidlik. Ta kõne on nii mahe ja suigutav, otsegu allika tasane vulin sügava metsa all hämaral suveööl. Ja leedulane on nii lahke ja nii helde! Ta väikesed, kuld-rohekad silmad, täis sõnatut kurbust ja igatsust, püüavad otse võõra silmist lugeda ta soovi ja häda. Ja kui tal osutub selle täitmise võimatuks, siis ta kitsas, piklik nagu tõmbleb nii valusasti.

Kui näiteks mõni võhivõõras rändur satub mõnesse leedu tallu ja palub palakese valget leiba (musta leiba Leedus ei ole), siis kurbtõsine perenaine ei saa enne hingerahu kui otsib mitmel korral läbi oma viletsa toidukapikese. Ja kui ta otsitavat ei leia, siis ta lip-pab jalamaid külla. Käib läbi kõik talud ja kui tuleb tagasi, ta kaenla all on terve päts leiba, mille annab rändurile. Kui rändur soovib selle eest maksta, ta ei võta mingil tingimusel raha.

„See ei maksa midagi... ma laenasin ju leiva oma naabrilt,“ ja perenaise häbelik-nukker pilk eksib seejuures kuhugi kaugusse.

„Aga teie peate ju selle laenatud leiva hiljem tagasi maksma,“ püüab rändur protesteerida.

Kuid siiski perenaine ei võta raha:

„Oh... mis see üks leib nüüd...“

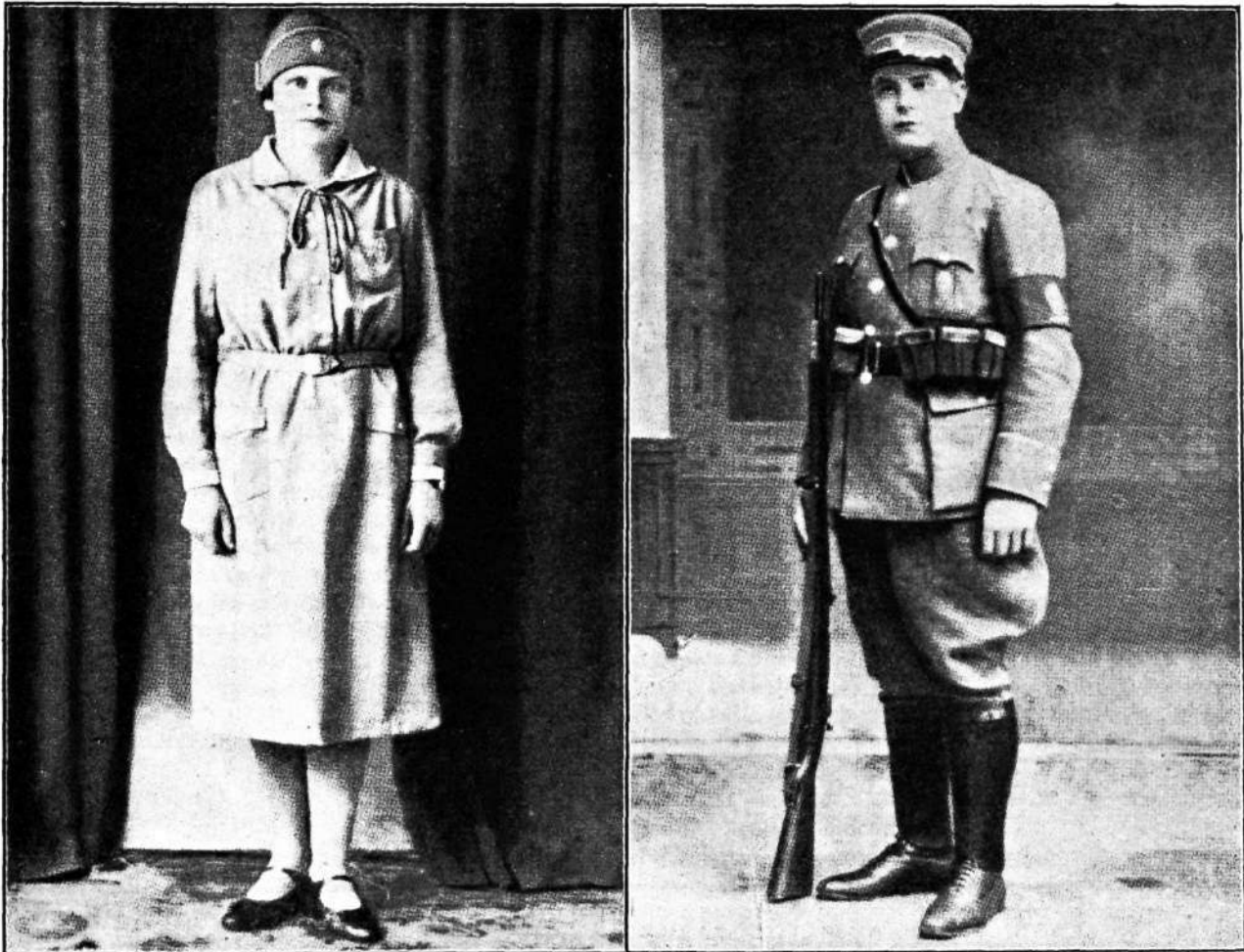
Sest pigemini ta eelistab olla ise näljas, et aga saaks aidata oma ligimest. Ka linnas on rahvas samasugune... Otsisin Kedainias üht tuttavat eestlast. Aadress oli sedavõrd segane, et oli raske leida mainitud isikut võõras linnas. Viimati kõnetasin üht politseinikku, kes seisis oma postil.

Politseinik uuris kaua ja innukalt segast aadressi, kehitades sageli õlgu ja seletas midagi oma emakeeles. Siis ta kutsus mind enesega kaasa. Sedaviisi käisime läbi kogu linna. Peaaegu igas majas politseinik käis küsitlemas majaelanikelt. Viimati, mitmetunnilise otsimise järele, meil õnnestus leida otsitav maja. Täna sin lahkelt politseinikku ta vaeva ja abi eest ning läksin kohe eestlase korterisse. Kui hilisel öötunnil lahkusin sealt, siis tabas mind võõruses hämmastav üllatus: politseinik istus ootavana võõruses ühel pingil! Ta kartvat, et ma ei leia üles oma hotelli.

Umbes samasuguse juhtumi elasid läbi veel Vil-kaviškis. Kuna šaulis, minnes janusena ühte hoovi, et juua kaevast pisut vett, keegi mees, kes juhtus seda nägema, kutsus mind vägisi oma tuppa. Laskis naisel jalamaid keeta kakaod ja katta laua!

Selliseid lahkusi võiksin loetella õige mitmeid.

Üldse elu Leedus paistab olevat ümber pöördud, võrreldes meiega. Kui meil, näiteks, kirjutatakse daa-

Leedu naiskodukaitse liige ja kaitseliitlane.

tum nii: 26. märts 1931. aastal, siis leedulane kirjutab selle järgmiselt: 1931. aasta märts 26.

Ja kui meil õpetajad kaebavad, et rahvas taganeb usust, siis Leedus ei või selle üle nuriseda... Vaevast leidub veel usklikumat rahvast maailmas kui just Leedus. Kõikjal, kõikjal hakkab silma tohutuid ristilöödud Önnistegija riste. Neid asub maanteede ääri, külades, nurmil ja igal talul on neid veel mitu, talupoegade lihtsa kätetöö saadusena.

Iga leedulase toimingut ja kogu ta elamist õnnistab Kristus ristilt. Önnistab ta elu ja ta vilja, aitab üle igast katsumisest, vaevast ning viletsusest... Ka kõige kibedama töö ajal jätkub leedulasel aega minna kirikusse ja lugeda huulte vabisedes palveid ning lük-kida sõrmede värisedes helmeid palvepärjas.

Ja kirikuid leidub peaaegu iga kümne kilomeetri peal.

Mõned sajandid tagasi, nagu pajatab seda legend, olevat kord šiluvast ilmutanud end rahvale jumalaema. Selle häda mälestuse jäädvustamiseks püstitati sellele kohale kirik. Igal aastal 5. septembril, täpselt samal päeval, millal ilmutas end jumalaema, peetakse nüüd seal suurt pidulikku jumalateenistust, kuhu siis voolab

kokku murruna rahvast üle kogu maa. Võib liialdama ütelda, et sel päeval kogu Leedu on šiluvast.

Sõidetakse sinna hobuseil ja minnakse jala, kuid vanemad naised, kes on eriti usklikud, käivad selle maa kogu aja põlvitades, lugedes seejuures roosikrantsi. Sageli sedaviisi põlvitades nad matkavad mitmeid kümneid kilomeetreid, kannatades janu ja vihma-sadusid.

Kahjuks jäin pisut hiljaks sellele huvitavale jumalateenistusele, mistõttu mul see jäi nägemata. Kuid kirjeldused mainitud sündmusest olid igas kohalikus ajalehes ja -kirjas, illustreerituna põlvili matkavaist palvenaistest.

Nii palutakse jumalat!

Samavõrd kui leedulane on usklik, on ta ka patrioot. See on otse haruldane patriotism, mis leegitseb leedulase hinges. See on kaua ja nii pikki raskeid surveaastaid küdenud ja paisunud palavalt, pakatades nüüd küpsenult õitsele. Isegi need leedulased, kes on juba aastakümneid elanud Ameerikas, ja neid on rohkem kui miljon, isegi need tunnevad endid ühise perena kodumaalastega. Igal aastal ameerika leedulased saa-

davad suuri summasid kodumaalasi hariduse jätkamiseks ja elujärje parandamiseks.

Leedu kaitseliit, Šauliu Sajunga, saab just suurima osa oma toetusest mainitud võõrsil viibivalt kodumaalasil.

*

Vaatamata maa suurusele ja rahva tihedusele on Leedus haruldaselt vähe linnu. Ja needki olemas olevad on väikesed ja räpased. Et linnad on räpased, selles on süüdi just juudid, kes elavad Leedus suurel hulgal ja vajutavad linnadele oma räpase pitseri.

Isegi pealinn Kaunas ei või just kiidelda oma suuruse, kauniduse ja puhtusega. Üksnes nüüd — viimasel ajal — on linn juba muutunud pisut euroopaliseks ja muutub seda üha kohutava tempoga. Asfalteeritakse ja laiendatakse tänavaid, lammutatakse näotuid putkaid ja ehitatakse asemele moodsaid elamuid. Ka näotu hobusekonka paigutati hiljuti „muuseumi“, ja nüüd peavad linnas ühendust väledad, maitsekad autobused.

Kuid juutide maotust maitsest ja räpakusest ei saada vabaneda veel nii pea, sest täpselt pool Kaunase elanikest on juudid! Kõik ärid ja ettevõtted on juutide käes. Ja need juba oskavad anda oma „juudilist

ilmet“. Igal ärisildil domineerib teisel kohal juudi keel! Ja kaks päeva nädalas on suletud kõik ärid linnas, sest juut peab pühapäeva ja ka leedulane peab oma pühapäeva. Seetõttu kõik vajalised ostud toimitakse juba reedel.

See, mis jääb puudu Kaunases, selle tasub kuhjaga linna ümbrus. Vaevalt leidub veel Leedus sellist võrnatult kaunist maastikku kui just on seda Kaunase ümbrus.

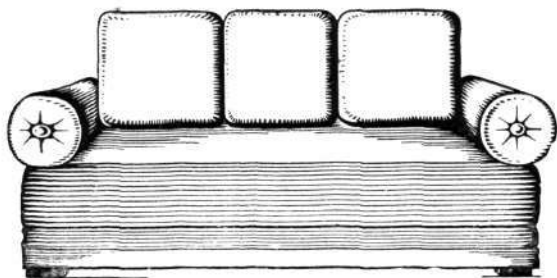
Mõlemal pool linna on kõrged, võimsad mäed ja nende vahel tasa laineid veeretavad Vilia ning Niemunase jõed, ühtudes Kaunases. Tasa, nii tasa libisevad rusked vood ja kõrgetel kallastel trillerdavad linnud rohetavas puhmastikus ning vaikselt noolivad aurikud madalas jões, ja üle hulkade raudsildade tormavad uigates rongid.

Hämarail suveõhtuil on siin eriti kaunis, kui linnas helisevad kellad, ülal värisevad tähed ja Niemunas sädeleb nagu hiiglase soomustatud rind... Siin-seal kõrgeil kaldail hõljuvad rahvalaulu lihtsad motiivid, täis õrnust ja nukrust nagu Leedu rahvas ja maa.

Vaikselt sillerdab laine, õrnasti haliseb rahvalaul, ja tasa, tasa vibreerub leedu hing...

Tervitusi, Leedu!

Mart Mardos.

Traatvõrke

igasugu otstarbeks valmistab kiiresti ja odavasti,

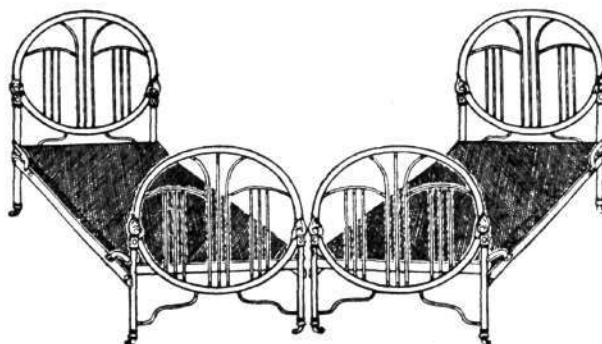
raudvoodeid, türgi diivaneid ja madratseid

soovitab

raudvoodi- ja traatvõrgu-tehas

Ed. Möllerson

Tallinn, Kopli tän. 10, tel. 26-70.

PAIKESEMÄNG

Vambo veste

See lugu algas läinud aasta märtsis. Siis, kui Tallinnas korraldati suur kaitseliidu häire. Mina ja mu sõber Suurallik olime endale korraldanud ilusa õhtu. Konjakipudel laual ja tuli kaminas. Me ise istusime diivani, sigarid suus. Tuletasime meele sõjaaegu ja lahinguid, kus võitlesime kõrvuti.

Aeg venis öötundidesse. Kui kaks sõbrameest koos ja kolmandaks teguriks veel konjakipudel, ega tollele triole siis naljalt lõppu tule. Äkki pistab väljas undama häire sireen. Paugud.

„Mis see siis nüüd on, kas niisama manööver või on linnas tõsine lööming lahti?“ küsiteli Suurallik. Mina vastan:

„Olgu, mis on, kui kutsutakse, astub korralik kaitseliitlane välja.“

Relvastun kiiresti.

„Ma pole küll vormiliselt veel kaitseliitlane,“ ütleb Suurallik, „aga anna mulle nagaan, ehk on mehi rohkem vaja. Ja sa tead, kuhu mina mees kuuli kihutan, seal istub ta ka alati märgis.“

Minuti möödudes olime juba tänaval ja ruttasime kogunemiskohale. Pealik käsutas meid Paldiski maantee ääre ja kinnitas:

„Mitte üht hingegi ei tohi lasta linnast välja! Kes ei tea märgusõna, see pidage kinni.“

Asusime valvekorrale, linnas aga mürtsus pauke ja oigas häire sireen. Inimesi oli liikumas vähe. Esialgu pidasime kinni ainult ühe poolpõrunud meesindiviidi, kes traavis paljaspäi keset maanteed ja kisasid ühtsoodu: „Sõda lahti! Sõda lahti!“

„Ega sinu lõugamine teda kinni pane,“ pragas Suurallik, kes hakkas mehele seletama, et moodsa sõja eest põgenemine osutub tühjaks tööks. „Tuleviku sõda on kõikjal. Mis see tähendab, et sa kerid linnast välja, kui äkki ülal pörradi-pörr ja sulle visatakse kuumi gaasipomme lagipeale. Jah, vennas, pigem kui pistad plagama, vahi parem ringi, kus asub vaenlane, ja vala sellele vastu vahtimist.“

Linna poolt lähenes kiiresti sõiduauto, laternad hergavad tulisilmena ees.

„Seisa!“ karjusime, püssid laskevalmis. Autojuht vähendaski hetke sõidukiirust, aga sõidukis möirgas kärisev mehehäääl: „Kolme kuradi nimel, kihuta edasi! Las' käia, paukugu tee ääres kas või patareil!“

Auto hakkaski edasi veerema endise hooga. Nüüd hõikas Suurallik: „Stopp, masinist!“ Ta tõstis nagaanni. Kõlas pauk ja paugule vastukajana plahvatas sõiduki rattakumm.

„Mina end tappa ei lase!“ deklareeris autojuht ja pani sõiduki seisma. Samal ajal kuulsime autost naisterahva appihüüdu. Ukse vahelt ilmus aga jooanud isanda nägu.

„Kelle loaga mind tulistate? Mis kuradi õigusega? Mina ei vea salapiiritust!“

Me tegime isandale selgeks, et ta tõesti ei vea salapiiritust, küll aga sõidutab noort tütarlast, kes puged sõidukist välja, õnnelik, et pääsis jooanud kavaleri käest, kes selle asemel, et sõidutada daam koju, tahtis ta viia linnast kaugemal asuvasse restoraani.

Võtsime näitsiku enda hoole alla. Varsti lõppes ka häire demonstratsioon. Nüüd oletate muidugi, et lool sellega lõpp, aga vale!

Kevadpühade saabudes tuli tahtmine tõusta kord vara, et nautida päikesetõusu ilu. Ma polnud iialgi linnas elades näinud päikese tõusu. Et päike lihavõtte esimese püha hommikul mängiks kuidagi isemoodi, seda ma ei uskunud. Teadsin, et maailma valgustaja tõus ta purpursängist osutub alati kauneimaks kiirte ja värvide mänguks.

Et linnas näha päikesetõusu, tuleb rännata majade rägastikust välja. Arendasin siis varahommikust jalutuskäiku liivamägedeni, mille vahel puhkab Tallinna joogivee anum — Ülemiste järv. Siin on avar välja-vaade seljataha jäänud linnale ja punetavale taevaseruale idas. Varsti peab ilmuma elukuninga kuldkrooni sädelev sõõr. Varsti muutub järve roheline pind heledaks värvide virvenduseks ja ehib end hommikrüüsse okaspuumets.

Järvele lähenedes märkan, et ma ei viibi siin üksi. Seal noorte mändide varjul seisab noor daam. Seisab liikumatult. Kas on ilmunud kaldale näkineid, kes minu liginedes võib sulpsatuda vette? Olgu ta näkineid või veteema vallatu tütar, ta nägu pean nägema ja kuulma ta häält.

„Head hommikut, preili, ja häid pühi kah!“ soovin puhtast südamest. Ta ehmub kergesti, kuuldes mu häält. Vaatab tagasi ja ma tunnen ta kohe.

„Vabandage, et rikkusin teie rahu ilusal hommikutunnil,“ ütlen ja lisan: „Ma ei eksi vististi, kui julgen tähendada, et olen teid näinud juba kord varem?“

„Jah,“ vastab naeratelles, „sel saatuslikul autosõidul häireööl.“

„Nii! Nüüd peaks küll vist järgnema vormiline tutvunemine, kui lubate. Minu nimi on...“

„Ei, ei! Nimesid pole vaja,“ tõrjub näitsik, „võime olla tuttavad niisamuti. See on huvitavamgi. Kas

teie ei leia? Vaadake, kas ei sädele juba päikese serv?"

„Sädeleb! Nüüd on ta juba mõõga laiune ja kiirtevihk, näete, viskub järvele. Punaseid, rohelisi, helekollaseid ja tumedaid tulirattaid on terve rand ja mets täis!"

Meie nautisime loodusilu vaikides. Kas pean oma arvamist muutma: päike mängib siiski. Mulle sel unustamata hommikul vähemasti näis nii.

Linnas oli ärganud juba elu, kui tulime tagasi. Küsitlesin teda, et kas oleks võimalusi jälleenägemiseks ja millal.

„Siis, kui päike mängib jälle," vastas tundmatu neid. Ma ei saanud teada ta nime ega elukohta. Ei näinud teda ka terve aasta kestes.

Nüüd, pühade eel, olime parajasti kevadisel jalutuskäigul. Meie kompanii marssis Vene turult Narva maanteele. Orkester mürtsub ees, mina esimeses reas teine mees. Lööme kõvasti jalga, nii et praguneb tänavana kivine parkett. Rahvast kõnniteel nagu müür. Äkki näen inimeste hulgas üht nägu ja rikun esmakordselt elus ühissammu. Kohe nihuke üllatus ja elevus nahas, et hüppa kas või rivist välja.

Teised togivad mulle abaluude vahele, et ära jää jalgu. Mis ma vahtivat mööda maailma, suu avali nagu posteljoni kirjakott lihavõtte laupäeval. Pealiku pilk riivab mind kurjasti. Toh-hoo tont, vana sõdur ja kauaegne kaitseliitlane, aga ei tunne enam distsipliini!

Ma olin näinud teda. Ta naeratas mulle... Nüüd tean, et mu nimetu neid asub Tallinnas. Ootan pikisilmi pühi. Ootan päikesemängu.

Kui sõber palub

Sõbraliku ja viisaka käitumise tähendusest oma ligimeste vastu on palju kõneldud. Ometi tähtsaist asjust ei kõnelda millalgi liiga. Seepärast puudutame siinkohal seda, muide, sagedasti unustatud küsimust.

Milline oleks siis viisakas käitumine?

Võime peaaegu eksimata väita, et ehk umbes pooled mõtlevaist kodanikest on jätnud küsimuse endale selgitamata ja teine pool pole seda mõtelnud lõpuni. Mõnigi meist peab eriti sõbralikuks ja viisakaks, kui tervitatakse tuttavaid, vahetatakse nime- ja sünnipäeva-õnnesoove, jõulu- ja uue aasta tervitusi jne. Teised taas arvavad täitvat kõik nõuded ses suhtes, kui ainult annavad eesõiguse tuttavale või tundmatulegi uksest väljudes, pööravad aga vaategi kõrvale, kui märkavad inimest seisukorras, kus see tarvitaks tema abi.

Sõbralik ja viisakas kaaskodaniku käitlemine aga teab, et igas kohas tõesti toetavalt ja lugupidamisega suhtume ümbrusele ja isikuile, kellega puutume kokku, olgu need tuntud või tundmatud. Sõbralik ja viisakas kohtlemine ei tea erandeid võõra ees.

Küsimuse valgustamiseks jutustame lühikese juhtumi Sevilla linnast läinud suvel.

Vanas kaunis puiestikus istus kunstnik, püüdes kanda lõuendile vähemalt osa selle värvirikast hiilgavast ilust.

Seal märkas ta ühe vana naise saabuvat puiestikku. Lugupeetud proua oli vana ja astus aeglaselt puiestiku kivitreppli mööda üles. Aga temas oli nii palju andalusi põlist lahkust, et kunstnik, kuigi võhivõõras, võttis julgust ja palus peatuda teda mõneks silmapilguks trepil, et ta võiks „kinnitada" ta oma maalile.

Kunstniku palvet katkestas aga keegi härra, kes saabus astmestiku jalale ja sõnas:

„Vabandage härra, mu ema on väsinud. Vahest ehk mõnel teisel päeval, homme näiteks!"

Aga vana proua sulges tal naeratades suu, lausudes ühe põlise hispaania vanasõna: „Kui sõber palub, siis ei ole siin midagi homme või homseks!"

Teiste sõnadega: „Siin ei ole mingisugust viivitamist!"

Ja nagu näeme, kunstnik oli sellele vanale prouale võhivõõras. Sellest hoolimata ta, kuigi oli väsinud, tahtis suhtuda sõbralikult ja aitavalt kunstnikule, sest ta mõtles kindlasti järgmiselt:

„Minu väsimus ei ole minule nii tähtis kui võib-olla on tähtis minu abi temale" — või midagi sarnast. Igal juhtumil see vana proua oli mõtelnud sõbralikult ja tahtnud aidata oma kaasinimest, kuigi see oli talle võõras.

Nagu sellestki näeme, võib viisakus olla ainult vormiline, nagu see oli vana proua poja juures, aga seegi on palju parem kui otsene ebaviisakus, millist vastavail juhtumil väga sagedasti võime kohata.

Sõbralik ja viisakas kohtlemine on otsekohehes ühenduses meie mõtteviisiga ja on viimasest pärit. Kui mõtleme, et kuulume selle rahva hulka ja käsitame oma rahva liikmeid tõeliselt ligimestena, siis me ka oma poolt tahame edustada kõike, mida võime, ja suhtume arusaamisega oma ümbrusele.

Ja sellesse arusaamisse ja mõistmisse kuulub:

„Kui sõber palub, siis siin ei ole midagi homme või homseks!"

Soome keelest. P. T.

SAKALAMAA RINGKOND

MALEVA TOITLUSTAMISE TEENISTUSES

Erika Oskar, Sakala ringkonna esinaine.

Naiskodukaitse kaitseliidu abiorgaani ülesandeist on tähtsaim maleva toitlustamine laagrite, manöövrivate, taktikaliste õppuste, kursuste ja muude maleva kogunemiste puhul. Sakala ringkonna käesoleva aasta kaitseliidu abiorgaani töö moodski toitlustamise tähe all, ja kõik maleva toitlustamised sündisid naiskodukaitse jaoskondade kulul.

Kui meeste kogunemine sündis ülemalevalises ulatuses, siis kandsid toitlustuskulusid ühtlaselt kõik jaoskonnad, sündis aga meeste kogunemine vähemas ulatuses, siis kandsid kulusid ainult kogunemise piirkonda kuuluvad jaoskonnad.

Eeltööd toitlustamiseks algasid sellega, et ringkonna juhatus määras käesolevaks toitlustamiseks „intendandi“. Harilikult oli selleks linnajaoskonna liige pr. E. Kaal, kes alati hiilgavalt täitis temale pandud ülesandeid. Koos intendandiga koostati siis menüü ja tehti sellekohane kalkulatsioon. Mehe toitlustamine maksis päevas keskmiselt 25 senti (kõige odavam päev 18 s., kõige kallim päev 40 senti). Mehe päeva toitlustamiskulud kasvatati meeste üldarvule ja saadud summa jagati üksikute jaoskondade vahel, pidades silmas jaoskonna suurust ja ainelist jõudu.

Eelarve koostamisel peeti kalliks iga senti ja toitlustamine viidi ka tegelikult läbi võimaliku ökonoomia piirides nii rahaliselt kulust kui ka tööjõult.

Olid ju igal toitlustamisel kaalul ühiskondlikud rahad, missuguste kokku saamine jaoskondadelt nõudis suuri pingutusi ja iga toitlustamisel viibija N. K. K. liige ohverdas tööpäeva oma enese majapidamise arvel.

Naiskodukaitse toitlustamise tegevus käesoleval aastal algas õppursõdureile taktikalistel õppustel Sini-

allikul eine valmistamisel, missuguseks otstarbeks ringkond oma summadest andis 20 kr. Õppursõdurite õppuste lõpul korraldas naiskodukaitse kaitseministeeriumist seks otstarbeks saadud summadega teeõhtu, missugusest võttis osa 250 inimest. Teeõhtu maksis osavõtjale 20 senti.

Sellele suuremale ettevõttele järgnes rida maksulisi einelaudu ja karastuspunkte laskevõistluste puhul. Einelaudade maksulise osa kaudu suudeti harilikult katta maksuta karastuspunktide kulud, nii et need ettevõtted N. K. K. erilisi ainelisi väljaminekuid ei toonud. Tuli anda vaid tööjõudu ja kuna laskevõistlused olid pühapäeviti, siis oli tööjõudu alati küllaldaselt käepärast ja ka see külg ei nõudnud erilisi ohvreid.

Edasi järgnes samal ajal kaks maleva suurlaagrit, üks Öisus, teine Kolga-Jaanis. Esimeses laagris oli mehi koos 500 ümber, teises 250 ümber. Toitlustamiskulusid kandsid ühtlaselt kõik jaoskonnad. Toitlustajaid saatsid ligema ümbruskonna jaoskonnad igaüks 2 toitlustajat täisvarustusega (ämbrid, hakklaud, suured noad, kulbid, pühkerätikud). Toitlustajaid nähti ette iga 50 mehe kohta üks, peale selle intendant ja tema kaks abi, nõudemuretseja ja selle abid ning päevavanemad. Kuna tööjõudu oli õige piiratult, siis tuli igal pingutada kogu oma loovaid võimeid, mistõttu ka töö edenes hästi ja kord oli eeskujulik. Toidukavad olid: laupäeva lõunaks hernesupp, õhtuks tangupuder pekikastega, pühapäeva hommikul vesikartul tee, kilu ja leivaga, lõunaks „teisipäevasupp“. Toitlustus tuli Öisu laagris 18 s. päevas, Kalga-Jaani laagris 22 senti päevas mehelt. Kuna toitlustamine kummagil pool oli täpselt sama, siis olenes toitlustamise päeva hinnavahe intendandi sisseostmise osavusest. Öisu laager andis seega väikese ülejäägi, missugune kattis Viljandis auvõõrastele korraldatud õhtusöögi tagasihoidlikud kulud. Kolga-Jaani laager tuli täiesti omaga välja.

Kummagis laagris korraldatud maksulised einelaud andsid ka ilusa ülejäägi, esimene 60 kr., teine 20 krooni. Ülejääk olenes sellest, et osteti sisse en-gros-hindadega ja müüdi harilikkude äride üksikostu-hindadega.

Einelaudades müüdi: kuremariini, limonaadi, või-leibu, saia, kooke, piima, teed.

Laagritele järgnes peagi toitlustamine Poola presidendi vastuvõtu puhul. Toitlustamiskulud kandsid jällegi kõik jaoskonnad. Kuna ka N. K. K. oli võimaldatud osavõtt pidupäevadest, siis korraldas ringkonna juhatus nii, et igast jaoskonnast võis Tallinna sõita üks N. K. K. liige, kel ühtlasi lasusid ka toitlustaja kohustused.

Poola presidendi külaskäigu puhul otsustati anda meestele vaid lõuna, hommikul ja õhtul aga ainult teed ja leiba. Täie toitlustuse sai orkester. Toitlustamine, ühes arvatud orkestri toitmine, läks maksma keskmis-

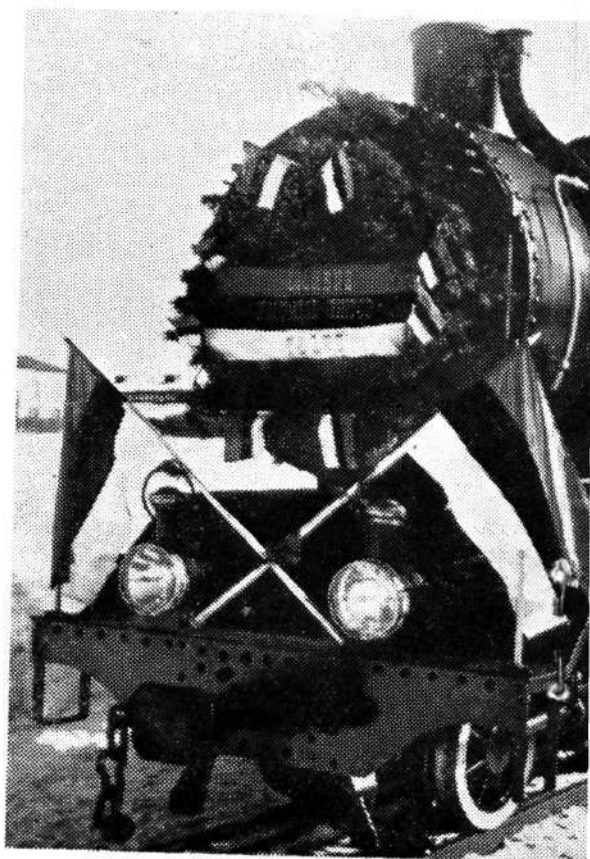

*Tuntud Daani naiskirj
kes viibib pr*

*Ülal vasemal: Fašismi
aastapäeva pühitsemine
Roomas.*

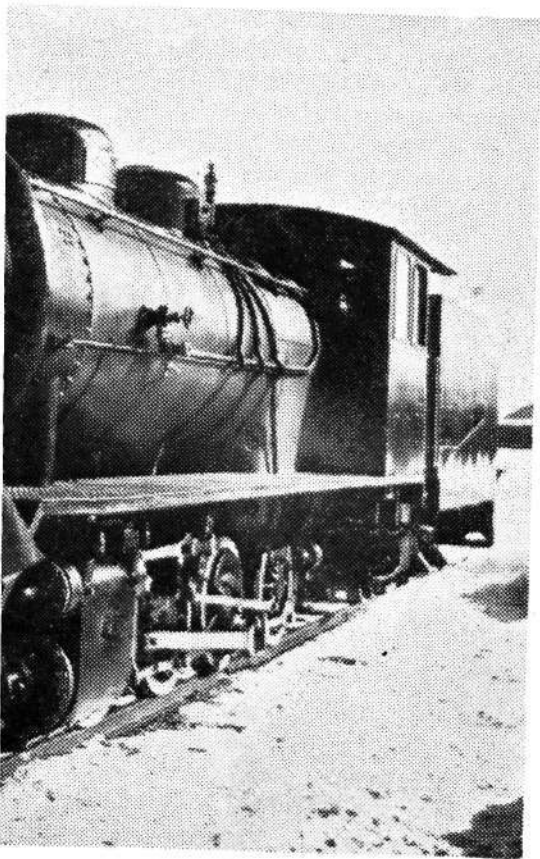
*All vasem.: Itaalia len-
durid kolonel Maddalena
(paremal) ja kapten Cec-
coni (vasakul), kes said
hiljuti õnnetut surma.*

Esimene Eestis ehitatud vedur, mis tegi hiljuti

anik Karin Michaelis,
aegu Eestis.

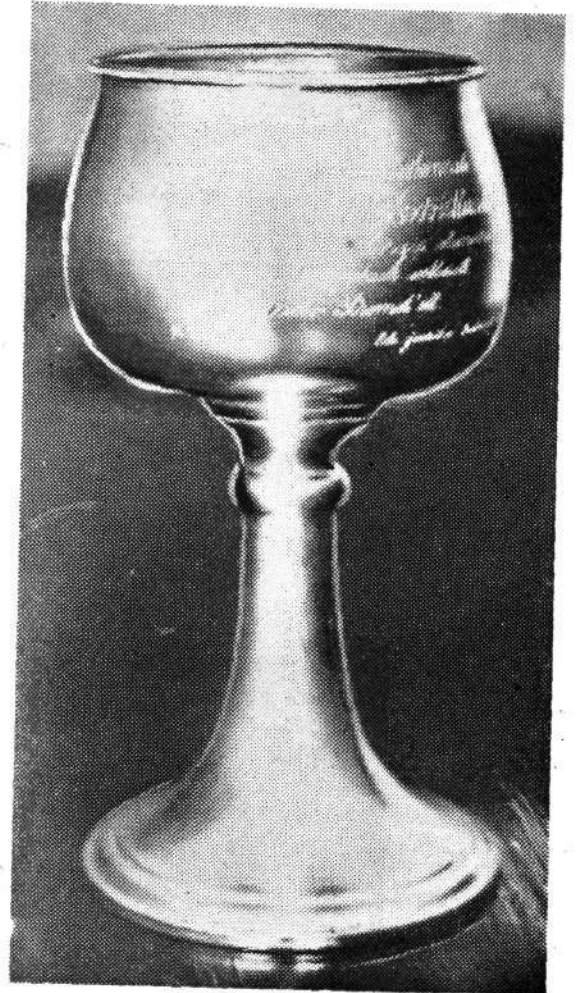

oma esimese proovisõidu kitsarööpalisel.

Ülal paremal: Eesti
kaitseväge lendurid Riias.

All paremal: Ameeri-
kasse siirdunud kaitselii-
du Tallinna maleva Põh-
ja malekonna liikme
Aado Proometi poolt Põh-
ja malekonna laske-
võistluste rändauhinna-
annetatud hõbekarikas.

selt 18 senti. Lõunaks anti kord herne-, kord värsket kapsa suppi.

Suvel võttis linnajaoskond vastu Tartu jalgrattureid.

Sügisel korraldas N. K. K. vastuvõtu Pärnu laskureile. (Kuna Pärnus puudub seni ikka veel N. K. K. organisatsioon, siis suhtuti sellele tootlustusele erilise hoollega, et kõhu kaudu meelitada Pärnu kaitseliitlasi naiskodukaitse organiseerimisele, missugust soovi ka laukõnes avaldati.)

Edasi järgnesid Türi taktikalised õppused. Tuli tootlustada esimest korda liikudes moonavoriga meestele järele.

Tootlustamise kulud kandsid jällegi kõik jaoskonnad, tootlustajatena esinesid raudteeäärased jaoskonnad — Sürgavere, Olustvere ja Võhma — iga jaoskond saatis välja 3 tootlustajat täie varustusega, linnajaoskond andis intendantide ühes abidega ja nõudemuretsejad. Suurimaks puuduseks sel tootlustamisel oli see; et N. K. K. ei saanud varem oma esindajat kohale oludega tutvuma ega sõitnud enne meeskonda kohale. Sõideti koos ešelõniga. Kuna alles õhtuks jõuti tootlustamiseks määratud ajal kohale, tuli alles siis toidu valmistamisele asuda. Selle puuduse tõttu veniski õhtune tootlustamine kaugelt üle keskõõ (toit tuli vedada meestele öökortereisse laiali), ja ehk küll kohe väljakateldel tagasi jõudes õhtuselt tootlustamisreisilt pandi keema hommikueine, ei olnud see kella 4, millal mehed pidid liikuma Türi vallutamisele, veel valmis, ja üksikud kaugemad väeosad jäidki ilma hommikueineta.

Tootlustamise päev Türi manöövrelil tuli 22 senti. (Õhtul kilu leivaga, tee, hommikul tangupuder pekiga, lõunaks hernesupp.)

Sellele tootlustamisele järgnesid tootlustamised jao-

ja rühmapealikute kursustel: Viljandis, Põltsamaal, Suure-Jaanis, Võhmas, Kolga-Jaanis ja Tarvastus. Kuna sel puhul tootlustamise korraldasid oma kulul iga nimetatud malevkonna piirkonnas asuvad jaoskonnad, siis ei ole mul esialgu veel igalt poolt tootlustamise kohta täpseid andmeid. Seni nende tootlustamiste kohta kuuldu järele otsustades ei ole kõik piirkonnad siin talitanud võimaliku ökonoomia seisukohalt. Eriti need jaoskonnad, missugustel sarnaseid tootlustamisi tuli korraldada esmakordselt, on kuuldavasti kippunud tootlustama mehi „liig hästi“. Mõistagi, et jaoskonnad sarnase „liig hästi“ tootlustamise korraldamisel lähtuvad kõige paremaid ja ilusamaid püüetest, sellele vaatamata pean seda siiski lubamatuks tunnistama, silmas pidades üldsuse huviseid.

Esiteks mõjuvad sarnased „liig head“ tootlustamised demoraliseerivalt meestele — tänuikkuse asemel tulevad pretensioonid ja teiseks peab N. K. K. iga veeringut korduvalt veeretama enne kui ta selle välja annab — on neid veeringuid ju üldiselt nii vähe ja nende kogumine vaevaline ja raske. Üldiselt ei ole aga minul käepärast olevate andmete järele ka pealike kursustel tootlustamine läinud üle 45 senti päevas.

N. K. K. suurimaks jõuprooviks tootlustamise küsimuste lahendamisel olid möödunud suusapäevad Viljandis. Naiskodukaitse õlgadel lasus tootlustuspunktide korraldamine kõikide suusapäevade kestes kaitseliidu ühiskorteri ja suusavõistluste stardis, 2 karastuspunktis 30 km suusavõistluste puhul, 450 osavõtjale teeõhtu Haridusseltsi saalis ja kella-viie-tee auvõrastele kaitseliidu staabis.

Tööle tuli rakendada kogu linnajaoskonna liikmeskond ja töö õnnestus hästi.

Valmistus lõunasõõgiks.

Sõök on valmis.

Viimane kui üks N. K. K. liige oli täpselt temale määratud ülesande täitmisel, kus vaja oli näidata üles küllalt algatusvõimet ning suudeti end aidata ka kõigil ettenägemata juhtudel.

Kõikide nende toitlustamiskorralduste tipuks oli Haridusseltsi saalis korraldatud teelaud. Haridusseltsi — endise põllumeeste seltsi — saal on Viljandi kõige vanem, aga ka kõige suurem saal. Selle võimsa saali ehitamisele kutsus üles kord C. R. Jakobson kogu Sakalamaa. Haruldaselt kaugelt ja selgesti vaatav pidi C. R. Jakobsoni rahvuslikult nägev silm küll olema, kui ta sarnase saali ehitamisele rahvast kutsus. Iialgi pole ma seda selgemalt tunnud kui Viljandi suusapäevade lõpppeol, mil kogu võimas saal oli täidetud pidulikult kaetud laudadega, mil vabariigi valitsuse esindajad härrad ministrid Kerem ja Hünerson, kaitseliidu ülem kindral Roska, kindralstaabi ülem kindral Tõrvand, rida meile sõbralike välisriikide esindajaid, teisi kõrgeid külalisi ning 450 sportlast-suusatajat kõikidest kodumaa maakondadest koos pidumeeleolus istusid kaetud laudade taha, väsimatud Sakalamaa kodukaitse naised nägusates sinistes töökleitides askeldasid teekannudega, kui üllatusena kõikidele kõlas lavalt N. K. K. Viljandi linnajaoskonna naiskooori tervituslaul „Me teretame kõiki“. Vist kõiki teelauas viibijaid valdas sama rahvuslik uhkustunne.

Kahetseda tuleb ainult, et Haridusseltsi teeõhtuga ei lõppenud Viljandi suusapäevad, vaid Tallinna peakomitee poolt oli nähtud ette veel bankett partisaanide kasiinos. Tõsise kahetsusega lahkusid auvõõrad — viimaste lahkumine sundis tõusma lauast ka sportlasi, ehkki veel laudadele jäid terved virnad maitsevaid mulgi korpe, võileibu ja muid suupisteid. Ülev meeleolu oli rikutud...

Minule isiklikult tundus, nagu oleks selle auvõõraste üldteeõhtult lahkumisega veidi riivatud demokraatlikku printsipi.

Tulevikus peaksid kõik sarnased rahvuslikud suurtegevõtted lõppema ühises koosviibimises nii ülematele kui alamatele.

Suusapäevade suurest askeldamisest ei olnud Viljandi naiskodukaitsele aga pikka puhkust, sest juba mõne nädala pärast järgnesid suusapäevadele kompaniipealikute kursused. Nelja päeva kestes tuli jällegi toitlustada 3—40 meest.

Kuuldavasti peetakse käesoleval kevadel Viljandis malevate pealikute koosolek. Sakalamaa naiskodukaitse ütleb ka neile külalistele tere tulemast ja demonstreerib neile neid toitlustades meeleldi oma võimeid sel alal.

Lõppkokkuvõttena võin naiskodukaitse Sakalamaa ringkonna toitlustustegevuse kohta rõõmustavalt konstateerida, et on jõutud toitlustamise alal naiskodukaitsele võimaliku kõrguseni. Osatakse toitlustada odavasti ja hästi, vajalik ökonomia on saavutatud ka tööjõu tarvitamise alal.

Olen kindlas veendumuses, et naiskodukaitse malevlaste toitlustamise kaudu aitab teha mugavamaks kaitseliidu ennastsalgavat tööd kodumaa julgeoleku huvides ja et malev naiskodukaitse ohvrimeelset tööd sel alal vääriliselt hinnata oskab. See veendumine virgutab Sakalamaa kodukaitse naisi jätkama alatud suunas toitlustamistööd.

E. Oskar,

N. K. K. Sakalamaa ringkonna esinaine.

KUIDAS VALLUTATI SIBER

Vene kullafondi saatus - Admiral Kolčaki tõus ja langus - Kazani vallutamise - Siberi eestlastest

Tallinna kinodes jooksnud film „Venemaa leekides“ on tõelisemaid ajaloolisi näidendeid Siberi vallutamise ajaloost. Terve Siberi vallutamise lugu on tihedasti seotud tšehhi legionääridega, keda selles sõjas oli arvult enamuses ja kes olid õieti selle sõja algatajad. Hiljem ühines nendega Vene rahvaarmee lasi, poolakaid, rumeenlasi, serblasi, jaapanlasi, hiinlasi ning sõja lõpul veel itaallasi, britte, ameeriklasi, prantslasi, ka eestlasi. Vastasrinnas võitles peale venelaste veel baškiirulasi, tatarlasi, hiinlasi, sakslasi, ungarlasi, ka lätlasi.

Brest-Litovski rahulepingu mittetunnustamisele venelaste poolt vastasid sakslased pealetungiga Venemaale. See asjaolu sundis kõiki rahvuslikult mõtlejaid ning vabadust ihkajaid rahvaid tõsiselt mõtlema ja kiiresti tegutsema, et piirata sakslaste vallutamise ja valitsemise ning saavutada tagasi kaotatud vabadus...

Kartus sakslaste pealetungi eest oli põhjuseks ka vene kullafondi ümberpaigutamiseks Petrogradist Kazani, kus asus riigipanga osakond.

Samal ajal algasid Volga frondiäärsed lahingud tšehhidega, kes olles teel prantsuse frondile, olid enamlaste poolt kõigiti kinni peetud ja pidid endale sõjariistadega tee avama.

Et selgusele jõuda, miks tšehhid viibisid Venemaal, kuna nende kodumaa asus endises Austrias —

selleks peab tutvuma nende rahvuslike tunnete ning poliitikaga.

Nagu igal rahvuslikult tundval rahval on soov vabaneda võõrast ikkest, nii ka tšehhid, olles sunnitud võitlusesse astuma koos sakslaste ja austerlastega, otsustasid neile võimalikult vähe kasulikud olla, seda enam aga liitlastele, kellelt nad abi ootasid.

Nõnda andsid tol-korral tšehhi rahvusest austria sõdurid massidena endid vangi küll prantslastele, küll itaallastele ja kõige enam venelastele, missuguse rahva vastu nad eriti suurt sümpaatiat tundsid, ning jõudes liitlaste maale, püüdsid tšehhid võita nende usalduse, et alustada koos sõjaretke Saksa imperialismi vastu. Samal ajal tegutsesid ka rahva juhid ja rahva poliitikamehed, kes kohe sõja alul kodumaalt väljusid ja liitriikides poliitikat ajasid ning sõprussidemeid sõlmisid.

Palju ohvreid nõudsid tšehhidelt maailmasõja ajal Verdun Prantsusmaal ja Lvov Poolas. Pärast maailmasõda võitlesid tšehhid sakslaste vastu Kiievis, Žitomiris, Harkovis j. m., kaitstes teed kuni Poltavani.

Brest-Litovski rahulepingule vaatamata kestsid prantsuse frondil edasi energilised lahingud. Kuna tšehhidel sihiks oli saavutada iseseisvust, siis pidid ka nemad edasi võitlema. Toimides Masaryki poliitika järele olid tšehhid enamlastega väga korrektsed ega tahtnud segada Vene sisemisse korda, vaid pidid võitlema vaid välise vaenlase — sakslaste — ja hiljem neid kimbutavate enamlastega.

Kuna lääne rindelt läbitung osutus raskeks, otsustati Vladivostoki kaudu Prantsusmaale pääseda. Prof. Masaryki käsklus oli, et iga mees peab Vladivostokini jõudma, et sealt mereteed mööda edasi sõita. Oldi arvamisel, et 40.000-line sõjavägi (tol-korral vaid 20.000, sest pooled olid veel sõjalaagreis) ei suuda tervet Siberit — 10.000-kilomeetrilist territooriumi — vallutada, seepärast püüti enamlastega alul heaga läbi saada, et võitlusteta läbi pääseda. Kuid see ei õnnestunud — algasid võitlused, mis kestsid ligi kaks aastat.

Volgaäärseist linnadest langesid tšehhide kätte kõige enne Penza ja Samara. Olid enamlasted eelmainitud linnades võidetud, moodustasid venelased demokraatliku valitsuse, kes hakkas mobiliseerima ka oma sõjaväge — rahvaarmeed. Volgaäärsete Čehhoslovakkia ja Vene rahvaarmee (narodnaja armia) ülemjuhatajaks oli tšehhi kolonel St. Čeček, kes pidi sõjakäiku juhtima Simbirskist Saratovini, kus taheti ühineda Denikini vägedega. See sõjaretk oleks tehtud veetud mööda ja juba oli hulk laevu selleks varustatud, kuid saatus otsustas teisiti.

Samara valitsuse sõjainistriks oli Lebedev, kes ihkas Kazani varandusi, ning sõjavägede ülemjuhataja, kes rahvuselt tšehh, keelule vaatamata hakkas sõja-

VABATAHTLIKKUDE JUUBELIPIDUSTUS.
1. Adm. Kolčak, 2) Kindral Gajda.

väge Kazani juhtima, kust loodeti sõjaväele saada rikkalikku varustust, et jätkata sõjakäiku Siberisse. Kuid palju kõrgeid ideaale, ilusaid sõnu. Rahvaarmee osutus võitlustes saamatuks ning neile kättevõidetud linnad andsid nad peaaegu ilma lahinguteta jälle tagasi.

VEENE KULLAFONDI RINGKÄIGUST. ADMIRAL KOLČAKI HIILGUSEST JA SURMAST.

Pärast Kazani vallutamist nõudis Samara majandusminister J. M. Brušvit kullafondi üleviimist Kazanist Samarasse, milline otsus ka varsti teostati. Kullafondi viijateks olid peale Petrogradist kaasavõetud ametnike veel 300 seks otstarbeks usaldatud meest, keda majandusminister ise välja valis.

Kuid ka uuele kohale ei jäänud kuld kuigi kauaks. Juba järgmisel kuul selgus, et Kazan langeb jälle enamlaste kätte ja Samara seisukord ei olnud kuigi kindel. Seepärast evakueeriti kuld Ufasse. Seda toimingut sooritasid samad mehed, kes eelmisel korralgi kulla Kazanist Samarasse viisid.

Vahepeal tekkis Omskis aga uus valitsus, n. n. autonoomne Siberi valitsus.

24. septembril 1918. a. peeti üldkoosolekuid ja valimisi, kus mõlemal rühmal oli palju soove ning kumbki ei tahtnud alla anda. Lepiti siiski lõppeks kokku ning valiti mõlema valitsuse rühmadest kokku Vene ajutise valitsuse 5-liikmeline direktorium.

Et ka Ufa ei osutunud küllalt kindlaks paigaks kulla hoidmiseks, siis otsustati see jälle edasi saata. Samaralased aga ei tahtnud kulda miski hinna eest Omskisse saata, kartes, et see mõlema valitsuse vahelisi lõhesid veelgi suurendab ning et ühisest valitsusest ei võiks siis juttugi olla. Seepärast pööras ajutine valitsus tšehhi sõjaväe poliitiliste juhtide poole, paludes neilt kulla juure ajutist välist kaitset. Kuld viidi Čeljabinskisse, kus asus enamlaste vastasrinna üldine staap, seal paigutati kuld elevaatori betoonkeldritesse.

Vahepeal asus direktorium Omskisse, kus ühines täielikult siinse valitsusega. Majandusminister kartes, et ka Čeljabinsk võib langeda ja et seal pole õiget kohta kulla hoidmiseks — tegi korralduse, et kuld peab üle viidama Omskisse. Tšehhi kaitse saatis kullaronge kuni kohalejõudmiseni ning lahkus sealt, kui kuld oli panka toimetatud.

Novembri lõpul 1918. a. tegi admiral Kolčak Omskis riigipöörde, ajades vägivaldselt direktoriumi laiali, ning asus ise diktaatori kohale, pärides ka kogu kulla.

Admiral Kolčak lahkus Omskist kõigi oma varandustega, mis olid paigutatud paljudesse rongidesse. Ülemjuhataja (diktaatori offitsiaalne nimetus) rongi ühe kullarongiga jõudis 1919. a. detsembri lõpuks Nižni-Udinskisse, mis asub 500 kilom. siinpool Irkutskit. Samal ajal sooritati raudteeäärseis linnades jälle uusi valitsuse pöördeid poliitilise tsentri lipu all (sotsiaalne koalitsioon). Sarnane valitsuse pööre sooritati Nižni-Udinskis; uus valitsus soovis võtta oma võimusesse ülemjuhatajat koos tema kullaga.

See asjaolu sundis liitlaste kõrgeid komissare nõupidamisele Irkutskis, kus Ameerikat esindas Harris,

Inglismaad Lampson, Prantsusmaad Maugras, Jaapanit Kato ja Tšehhoslovakkiaat dr. Glas, kes otsustasid Kolčaki kulla võtta liitlaste kaitse alla, üle viies selle Vladivostokki, kuhu see pidi jääma seni, kuni ta üle ei otsusta vene esindajad koos liitlastega.

See otsus teatati Ameerika, Jaapani ja Prantsuse vägede ülemjuhatajaile. Ja seepärast, et jaapanlased keeldusid oma sõjaväge Nižni-Udinskisse saatmast, usaldas kindral Janin selle ülesande täitmise tšehhi kindral Syrovile, kelle käsutuses oli rumeenia ja serbia sõjavägede üksusi.

Nende kolme liitrahva kaitse all, kolme tšehhi ja kolme vene ohvitseri juuresolekul oli Kolčaki kuld üle võetud 4. jaanuaril 1920. a. Samal päeval langes Irkutsk sotsiaalse valitsuse esseeride kätte, kelle huvi kulla vastu ei olnud vähem, kui nižniudinsklastel. Tekkisid tülid tšehhide ja uue valitsuse vahel, mis tšehhide evakueerimist veelgi takistada ähvardas. Seepärast otsustasid tšehhid kulla Irkutskis venelaste kätte jälle tagasi anda. Kindral Janin polnud seega kohe nõus, vaid käskis kulla jaapanlastele üle anda, kes omapoolt tahtsid, et tšehhid kulla Baikali tunnelist läbi kuni Mõsovi jaamani tooksid. Kõik liitlased olid

PARIMAD
TUBAKAD
MOGUL
50GR. KR.-80, KR.1.-KR.125
KORSIKA
50GR. KR.-.38 s.
TRAPESUND
50GR. - 50S. 100GR.-1KR.

Liitlaste sõjaväe esindajad Vladivostokis 1920. a.

tol korral juba Baikali taga, kuni tšehhidel oli hulk ešelone veel lääne pool Irkutskit. Kuna verevalamist ei tahtud ning rongide ja raudteede terve korrashoidmine rahutuste ajal polnud kuigi kerge — siis otsustasid tšehhid kategooriliselt kulla edasiviimisest loobuda. Kindral Janin katsus veel kord Irkutski valitsusega kokkuleppeid sõlmida, hiljem jäi aga tšehhide otsusega nõusse.

Kolčaki kullast oli eriti huvitatud vene enamlaste valitsus, kes jaanuarikuus tšehhidega uusi lahinguid alustas. Seepärast saatis tšehhi tagumiste sõjavägede ülemjuhataja enamlaste staapi parlamendi liikme, kes teatas, et tšehhid on teel kodumaale, ei soovi enam sõda ning annavad kulla tagasi. Seepeale nõudsid enamlased mitte üksi kulla ja muu varanduse äraandmist, vaid ka sõjariistade mahapanemist. Selle viimasega ei jäänud tšehhid nõusse, kuid jõuti siiski kokkuleppele ja kirjutati kaks lepingut. 24. jaan. kirjutasid enamlased: „Tšehhoslovakkia sõjavägi seob seega rahulepingu Nõuk.-Venemaaga ning on kohustatud Venemaa kulla tervelt ja puutumatu tagasi andma, missugune toiming peab sündima 72 t. vältel peale rahulepingule allakirjutamist.“ 7. veebruaril vastasid sellele tšehhid nõnda: „Vene kullafondi, mis kuulub vene sotsiaal-föderatiivsele nõukogude valitsusele, ei viida enam milgi tingimusel edasi, vaid jääb Irkutskisse, kus teda kaitseb tšehhide enamlastest ja tšehhidest koosnev sega-valve ning enne viimaste rongide lahkumist antakse tervelt enamlastele“.

KUI PALJU OLI ADMIRAL KOLČAKIL KULDA ?

Ajakirjas „Majandusteataja“ A. Gutmani artiklis: Rossija i bolševiki, lk. 256—257, olid kirjutatud järgmised arvud: „Kulda oli Kazanist välja veetud: vene rahas 523.458 rbl. 42 kop., välisvaluutas 38.065.322 rbl. 57 kop., toorkullas 90.012.027 rbl. 65 kop., üldse 651.535.843 rbl. 64 kop. Pealeselle oli fondis veel sada miljonit paberraha, suurel arvul teisi kõrge vää-

tusega esemeid, plaatinat, hõbedat. Majandusminister hindas seda varandust ühele miljardile sajale tuhandele miljonile.

Selle varandusega kavatses Kolčak asutada endale väikese kuningriigi ja teha veel hulga vägitegusid... Ta oli ka omaaja tõeline kangeline — koos tšehhi kindral Gajdaga tegid nad enamlaste suhtes kuulmatuid vägitegusid. Kuid see oli hiilgus enne langemist — Kolčak oli tugev vaid seni, kuni teda aitasid liitlased.

Kui rahvusvaheline poliitika nõudis liitlaste lahkumist Venemaalt, siis hakkas Kolčaki sõjavägi kokku varisema, mis sündis 1919. a. kevadel, ning sama aasta sügisel oli Omsk juba tõsisel hädas.

Liitlased, nende hulgas ka kindral Janin, prantsuse ohvitser, kes oli Siberis liitlaste sõjavägede ülemjuhatajaks, soovitasid Kolčakile taanduda ning pakkusid selleks oma kaitset ja abi.

Kolčak, eitades seda, jäi viimse võimaluseni truuks oma kuningriigi pealinnale — Omskile. Kindral Janin, enne Omskist lahkumist, pakkus veel kord Kolčakile oma vägede abi. Kolčaki vastus oli endine. Mõni päev hiljem pidi Omsk langema.

Kohe järgmisel päeval algas kulla üleandmine. Seks toiminguks oli valitud eriline mõlemast rahvast koosnev komisjon, kes kõik varandused üle luges,

Lihavõtteks.

Tuutu-luutu, tuutu-luutu
kuulge kõik nüüd minu juttu,
ma teil' tahan pajatada
vemmalvärssi veeretada
kevade nii kaunist tõttest
kättejõudnud lihavõttest.

Igaüks eks vaata ise
kuidas tali imelise
enesele teinud lõpu.
Pakasest ep ole kõppu,
räästad aina sulisevad,
jõed ja ojad vulisevad
karjapoisski aasal ruttu
varsti hüüab — tuutu-luutu.

Tuutu-luutu, tuutu-luutu
haavikemand kargab ruttu,
munakorvi seljas kannab,
jalgadele valu annab;
asjalikud tema tõttest —
käes meil on ju lihavõtted.

Tuutu-luutu, tuutu-luutu
kuulake nüüd veel üht juttu,
kuulge kõik kel kuulmisnärvid
kuidas „Stari“ riidevärvid,
kuidas „Stari“ pesusine
korda saatnud tuhat ime.
Sellepärast tuutu-luutu
pange tähel' seda juttu.

scda 4. jaan. (päev, mil tšehhid kulla endi kätte võtsid), registreeritud aktidega võrdles ning selle ületuse kirjutas.

ADMIRAL KOLČAKI LÖPP.

Kolonel Čila, kes viibis raha lugemise juures ja kes lahkus viimasena Irkutskist, kirjutas legionääride ajakirjas: „Rongi saatsid ka mõned vene režiimi ametnikud, kes kullafondi juure jäid vahet pidamata; ajasid ametlikke asju kulla üleandmistel ja sorteerimistel ja olid end vagunitesse väga mugavalt ja koduselt sisse seadnud.“

Koos kullaga andsid end kulla-fondi ametnikud — siia juure kuulub ka admiral Kolčak — endid enamlaste teenistusse. Vaatamata liitlaste mitmekordsetele ettepanekutele lahkuda kullarongilt ning taanduda, jäi Kolčak kangekaelselt truuks oma kullale ning andis vabatahtlikult end enamlaste kätte, kes ta pärast lühikest sõjakohut surma mõistsid.

Üks Kolčaki sugulasi oli Irkutski enamlaste komissari naine... Võib-olla arvas Kolčak, et see asjaolu teda päästab, kes teab... kuid oletada võiks, et tema lootis enamlastelt endale armu.

Millega lõppes Venemaa 80.000 puudase (13.400 tonnise) kullafondi, plaatina ja hõbeda saatus, mis oli Čeljabinskis mahutatud 120 vagunitesse — ei teata täpselt, kuid vististi saadeti see Moskvasse.

KAZANI VALLUTAMINE.

Kui Penzat varitses hädaoht, saatis Nõukogude esimees Kurajev appihüüdeid kreiside nõukogudele: „...Sovjet on surmahädaohus. Mitte üksi Samara, Šaratov, Penza on hädaohus, vaid Kazan, Moskva ja terve Venemaa. Palume kiiret abi: kohe organiseerige kõik tugevamad sõjavägedeüksused ja saatke need Penza alla. Kui teie seda ei tee, on meie päevad loetud, on lõpp kõigele, mida oleme saavutanud. Saatke inimesi ka ilma varustusega, anname kõik siin.“

Sovjeti esimees Kurajev...“

Teine käsklus, mis saadeti kõigile raudteejaamadele Moskvast kuni Kazanini: „Kõik Kazani poole minevad rongid takistamatult läbi lasta. Kohe teatage, kunas ja kui palju soomusronge on läbi sõitnud.“

Nõukogu esimees Minkin“.

Tšehhi leegionide esimesel polgul lasus õlgadel raske ülesanne — vallutada Kazan... Kõik sõjategevus oli koondatud kolonel Švetsi ümber, kes, olles kogu aeg oma ülesannete juures, suutis sõjakäigule anda head hoogu ja edu, mis viis teda võidule. 29. mail 1918. a. kell 4 hommikul langes Kazan tšehhide kätte. Kaheksa tundi — nõnda kuidas kol. Švets seda ette aimas, olid kestnud verised lahingud äikese ja vihma all. — Kazan oli vallutatud täielikult, kuid lahingud Kazani läheduses kestsid edasi — enamlased ei suutnud oma kaotatud paradiisi vāravast lahkuda ja püüdsid kaotatud linna tagasi võita... „Punastel ei näi lõppu olevat — neid roomab kui prussakaid...“ kirjutab üks staabi eesliinil olevaist tšehhi ohvitserest.

Samal ajal mida teevad venelased? — Oli Kazan

Kol. ŠVETS, Kazani vallutaja Čehhi 1. legionääride polgu komandör.

vallutatud, asusid Lebedev, Stepanov j. t. kohe tööle, asutasid hulga staape ja üleliigseid ametasutusi, neid kasvas kui seeni pärast vihma, nõnda et kuu aja vältel oli neid tervelt 60 3000 ametnikuga, kes ei teinud muud kui arutasid omavahelisi tülisid, sest igauks tahtis olla targem. Samal ajal, kui ülemus arutas oma „üleolekut“, nälgisid vene sõdurite üksused frondil, või tegid, mida kellelgi meele tuli, kuna keegi nende eest õieti ei hoolitsenud ega neid juhtinud. Milline organiseerimatus ja distsipliini puudus, sellest toome mõne näite. Verhni-Uslani saadetud mõnest sajast mehest jõuab kohale vaid 35! Teised olevat teel ära kadunud — läinud tuttavatega jumalaga jätma... Teinekord tuleb frondile nõrk koosseis mehi ja kohe paluvad mõned luba linna tagasiminekuks, et sealt midagi värskendavat tuua. Uržumi peale saadetud 200 mehest ei jää ühtki järele, sest teel puutunud nad kokku nõrga vastasega, mille eest joosnud kõik laiali ning ilmunud siis ükshaaval oma polku tagasi. Sarnane olukord võimaldas punastel nõrkadest kohtadest läbi tungida ja võtta tšehhe ja neid üksikuid venelasi, kes olukorra tõsidusest aru saades võitlesid kahe tule vahel, mis ikka rohkem ohvreid nõudis. Veel üheks eksisammuks Lebedevi poolt oli sõdurite mobiliseerimine vaid kolmeks kuuks. Kolme kuu möödudes nõudsid nad jälle vabadust. Kui seda Lebedevile ette heideti, vastas ta: „Da pridjetsja nabiratj na šest mesjatsev!“ Oodati abi Kappeli 15.000-liselt armeelt (tegelikult 5000), kes olevat teel Kazani poole, kuid kes siiski tulemata jäid, sest et nad teel purustati täielikult.

Tšehhi sõdurid samal ajal võitlesid vahetpidamata, puhkamata ning surmani väsinult. Haiged ja haavatud jäid arsti juures ja lõikuslaual sidumistel magama ja kui neilt küsiti, kas nad sooviksid juua teed, kohvi või viina, vastasid: „Magada!“ Ka kolonel Švets teab, mis tähendab mitu ööd olla magamata — istus temagi vahetpidamatult telefoni juures, andes käske ja võttes teateid vastu, käies ka väljas

Hiinlane kalu müütamas Vladivostokis.

sõdureid ergutamas. Kuid kõik on asjata, verised lahingud kestavad, tšehhide read vähenevad — kuid abi ei tule kuskilt...

Mitme poolt lubatud abi jäi tulemata. Kazani linn andis 2000 asemel vaid 400 sõdurit.

Mis saab Venemaast, küsivad tšehhid. Meie arvestasime 20.000-list sõjaväge, kellega koos oleksime võinud jõuda Moskvan... Kas tõesti venelased ei saa aru sakslaste pealetungi hädaohust, et 10 aasta pärast on Venemaa vaid Saksamaa koloonia, kus töötab nende heaks tuhandeid orje ja kust veetakse välja odavaid aineid, mida siis kalli hinna eest müüakse?

Tšehhid oma teisi polke (1. polku oli juba kord täiendatud 2. ja 4. polgu meestega) Kazani alla enam saata ei võinud, sest siis oleks meestest puudus tulnud teistel frontidel, ja kuna abi ka mujalt loota ei olnud, otsustas kolonel Švets veel viimased sõjaväe riismed päästa, neid Kazani alt ära viies. Ta teatas sellest kohalikule vene valitsusele, kes seepeale vast targasaj ja tšehhe jälle kõiksugu uute lubadustega üle külvas. Ja kuna enne ei olnud linna sõjaväeasutusi ühtki tšehhi esindajat, pakuti nüüd neile isegi linna valitsemist.

Tšehhid võtsid endi peale veel ajutise linna kaitse, et võimaldada osalist evakueerimist, ja lahkusid siis, puhastades teid enamlastest.

Huvitav on lugeda kolonel Švetsi kirja. Ühes kirjas sõber Langr'ile ütleb ta: „Heitsin ette neile (kazanlastele) kuulist uinakut ja kõike, mida nad selle kuu vältel maha magasid, ütlesin neile, et nemad ise demoraliseerisid rahvast ja sõjaväge. Ajad, mil Kazan vajas tugevat kaitset, korraldavad need „härrad“ ratsavõistlusi, avavad kabareid, raiskavad asjatult raha, aga meie poisid magavad väljadel poris, vihma käes, alatises närvide pingutuses ja valavad nende eest oma verd...“

Ja sama kirja teises kohas: „... Sooviksin, et polk oleks jälle korras. Arvan, et Siberil lasub suur patt

meie sõdurite suhtes. Kui kuulsin, kui palju seal sõjaväge, eriti ratsaväge, kasakaid, kellel pole midagi teha, ja kui mõtlen sellele, kuidas oleksime vajanud neid Kazani ja Svjaski all, siis saan kurjaks...“ Ja edasi kirjutab ta, et kogu oma energia kulutab selleks, et hoida sõdurite moraalset mina ja sõduriau, ja seega ka kodumaa au, mis pärast raskeid katsumisi kipub kõikumama.

AKSAKOVI TRAGÖÖDIA — KOLONEL ŠVETSI SURM.

Uus pettumus! Saabus teade, et tšehhi kindral Gajda ja vene kindral Diterichi energilisel ja otsustaval tegevusel vallutati terve Siberi liin, Uraalist Vladivostokini, ning et kiiremas korras saabuvad liitlased, kes Venemaale appi ruttavad. Kuid möödus kuu, teine ja juba oli käes kolmas, liitlastest aga pole kuskil ei kihku ega kahku. Kuna vahepeal Euroopa suured sündmused olid kõik liitlaste (ameeriklaste, inglaste) huvi enda peale juhtinud, unustati Siber, Venemaa ja kõik muu.

Kuid kolonel Švetsi mehed vajasisid puhkust, olid surmani tüdinud, väsinud, pettunud. Jõudes Aksakovi, alustati kiiret ettevalmistust uuteks lahinguteks, kuid siin ei kuulanud mehed enam sõna: ei usaldanud enam oma vana truud sõpra ja juhti. Sõdurid kõnelesid omavahel: „Mis temal viga käskida — aga meie peame asjatult surema.“

Kolonel Švets kirjutas üleskutse oma sõdureile: „... Meie ridadesse on tunginud kuri taud, mis levib suure kiirusega meie polkudes, pataljoniides, roodudes ja üksikute sõdurite vahel. Selle taudi sümptoom on eriline karakteri muutus, mis püüab hävitada seda, mida neli aastat nii hoolega hoidsime — tšehhi sõduri au, rahva uhkus. Häbistate endid ja oma rahva kangelas, kes püüdes vabaduse poole ohverdasid kõik kodumaa heaks. Vabadust pole teeninud mitte see, kes selle juhusega saavutab, vaid see, kes oskab vabadust kaitsta. Aga teie?! Hävitate organisatsiooni, mis on kõige tugevamaks toeks sõdureile õiguste saavutamiseks meie kodumaal, rikkudes distsipliini hävitate oma karakteri...“ Ja kolonel Švets, aru saades, et sõnad on asjatud, ei kirjutanud oma üleskutset lõpuni... 1918. a. 25. okt. hommikul leiti kolonel Švets läbilasitud peaga oma kupeest.

See oli suur eneseohverdamine au päästmiseks. Ja kõik sõdurid läksid tõrkumatult, huulil oma kaotatud hea sõbra ja endise komandöri nimi.

Tšehhid võitlesid, võitsid ja neid loeti päevakangelasteks, keda kõikjal austati.

8. ja 5. polk olid määratud Kauge-Ida — Vladivostoki — kaitseks. Teel Vladivostokki tuli neil polkudel peale lahingute ka palju muud üle elada. Praegu Tallinnas elava Tšehhi saadiku Černošekiga oli säärane lugu Petropavlovskis, et enamlastest saatsid oma agitatorid major Černošeki sõdureid meelitama, et need

kõrge tasu eest enamlaste poole üle läheksid. Tänu sõdurite ja nende komandöri otsustavale ja kiirele ülesastumisele kõrvaldati agitaatorid ja sõideti edasi.

LIITLASED.

Esimesena liitusid serblased tšehhidega, kes olid selles sõjas vahvamaid sõdureid — neid võrreldi vene kasakatega; samuti oli siin ka tegelikke kasakaid, hulk endisi vene ohvitseri, kellest ka paljud näitasid suurt sõjalist vahvust. Väljapaistvamaid ja eeskujulikuid mehi vene sõjaväelasist olid Ušak (langes enamlaste kätte), Kulikovski, kindral Diterich ja ataman Semenov, ka kindral Sakarovil on teeneid.

Peale eelmainitute astus vabatahtlikult tšehhi sõjaväkke veel poolakaid, rumeenlasi, ukrainlasi, ka eestlasi. 1919. a. jõudsid ka kaua oodatud ameeriklased, itaallased, inglased ja prantslased kohale, nendega liitusid ka hiinlased ja jaapanlased. Need uustulnukad — liitlased — ei läinud küll lahingutesse, asusid siiski kaitseisukorda: inglased — merel, jaapanlased — merel ja maal, hiinlased — Mandžuurias, itaallased — Krasnojarskis olnud vahvad vallutajad, eriti siis, kui tegemist oli naiste südametega — ja sedagi vaid seni, kui ei tulnud silmapiirile võistleja. Prantslased Indo-Hiinast asusid küll Čeljabinski all lahinguliinile, kuid vaatamata soojadele kasukatele tegi külm neid juba nädala vältel sõjakõlbmatuks: kes külma võetud, kel bronhiit või midagi muud — ja neid saadeti kohe haigemajadesse ja seal tagasi nende soojale kodumaale. Milline hädaoht saata inimesi 60° soojast 40° külma!

SIBERI EESTLASIST.

Peale provintsis asuvate Siberi Eesti kolooniate elab eestlasi suuremal arvul veel Tomskis, Irkutskis ja Vladivostokis, Siberi kultuurilisemais keskustes. Kuid maailmasõja lõppedes, millal algas „rahvaste rändamise“ ajajärk, asus igasse Siberi linna, Uraalist Vladivostokini, eestlasi. Eriti Tomskit, kui Siberi vanimat, suurimat (praegu on Vladivostok ja Irkutsk suuremad) ja kultuurilisimat linna armastasid eestlased juba varem aegadel. Siin asub esimene Siberi ülikool, kus ka paljud eestlased on saanud hariduse. Veel 1917. a. lõpetas viis eesti üliõpilast Tomski ülikooli.

Metsade linn Tomsk, keset põlist „taigat“, on omapärasemaid ja tüübilisemaid Siberi linnu. Keset linna suur, külm kristallselge Jenissei, mille kaldaid ehib tore „Laagri“ park; eemalt mühab seedripuumets, täis linde ja metsloomi — mesikäpp-karu pole siin haruldus, temaga kohtumiseks pole tarvis minna kuigi kaugemale ja väledaid oravaid näeme kõikjal, kellele seedripähklid näivad eriti maitsevat.

Selles linnas asub 200-liikmeline eesti selts, mil on oma eestikeelne ajakiri ja raamatukogu. Uustulnuk, kes ametiasjus juhuslikult siia satub ja seltsi olemasolust õieti ei tea, ehmub üllatusest, tundes end kohe ümbritsetud lahkest kodumaalaste perest, kes külalises ka kohe tublit eestlast näha soovivad ja teda kõige tutvustavad. Säärane kohtumine on suurimaks rõõmupäevaks igale kaua võõrsil elavale eestlasele. See on unustamatu suursündmus!

Kuid mitte kõigis linnades ei olnud isamaalsus

ühtviisi arenenud. Irkutskis oli sootuks teisiti. Prof. Kallase sütitava kõne puhul Irkutskis, milles ta isamaa poegi ja tütreid kutsus noore kodumaa ülesehitamise töödele ning tõi kõige täpsemaid teateid kodumaa olude kohta, sattus professor raske katsumise alla. Teda ei usutud ega usaldatud ning külvati üle isegi toorete sõnadega.

Niisugune on Irkutsk — kommunistide soojem pesa. Vladivostokis selle vastu oli prof. Kallasel suurim edu. Palju rõõmu, julgust ja võitlustahet äratas ta sütitav kõne neis, kel oli usku kodumaa tulevikku. Pisarsilmil tänati teda kõne eest.

Enne maailmasõda ja sõja ajal elasid Siberi eestlased hästi, said venelastega hästi läbi ja tegid rahulikult oma tööd. Ka taude ja nälga ei tuntud: Siberi elanikud istusid siis liha- ja piimapottide juures, kui Euroopa nälgis.

Kuid vabadussõdade alates, pärast maailmasõda, löi ka Siberis midagi käärima...

Paljud eestlased mõtlesid, kuidas ja millega võiks oma kodumaale kasulik olla?! Pärast tšehhi leegionide formeerimist otsustas iga rahvuslikult tundev eestlane tegutseda... Mõned astusid liitlaste ridadesse, et võidelda kommunismi ja saksa imperialismi vastu, mis tol korral kodumaad ähvardasid; paljud, kasutades soodsat juhus — Siberi teede avamist —, püüdsid põgeneda Eestisse, et siin võidelda kõigi hädaohtude vastu; oli neid põliseid Siberi elanikke, kes igal ajal kõige vastu erapooletuks jäid, ja oli ka neid, kellele eurooplaste verevalamised Aasias näisid mõttetud olevat, kuid kes siiski läksid leegionidesse — võib-olla ainult selleks, et pääseda leegionidega edasi — kuni Euroopani. Need viimased tulid leegionidesse alles „kell viis minutit enne kahteistkümmend“, mis tähendab leegioni keeles: viimsel lõpul, kuid siiski!

Tšehhi armees töötas, muuseas, ka viis eesti arsti: dr. Ein töötas edukalt Krasnojarski tšehhi nakkushaigete haiglas, dr. Ernst Koppel, Tartust, töötas Tomskis ja sanitaarrongil, oli Tomski eesti seltsi agar tegelane; teised arstid töötasid kõik sanitaarrongidel. Kõik need viis arsti olid Tomski ülikooli lõpetajad, võitsid tšehhide poolehoiu — neid nimetati tublideks ja kohusetruudeks või oma ala tõsiselt võtvaiks tööjõududeks. Veel suurem edu oli eesti arstidel aga venelaste juures. Čeljabinskis (endine tatarilane küla Seba) — Siberi värvilinnas, nagu teda kohalikud elanikud nimetavad — elas maailmasõja eel- ja algaastail kreisiarst, rahvuselt eestlanna, kel oli muinaslooline kuulsus. Teda nimetati imearstiks, sest ta olevat parim haavaarst, tegevat imesid seal, kus teised enam ei saavat hakkama, oskavat suurepäraselt haavu lõigata ja õmmelda ja imekiiresti kasvavat kõik haavad kokku. Imesid olevat teinud isegi kardetavate kopsuhaavadega, ka vähjatõbe osanud ta hästi ravitseda ja oli olnud suur meister günekoloogias. Ja kõigist imedest kõige suurem oli veel see, et Anna Georgievna, olles küll väike naine, suutis endast palju suurema patsiendi viia lõikuslauale ja ta seal ära tuua — kui seda oli vaja. Säärane arvamine oli Čeljabinski elanikel ühest eesti naisest.

M. R.

Talurahva käärimisest Lõuna-Eestis

XIX sajandi 40. aastail.

Hiljuti ilmunud Hans Kruusi suuremas uurimistöös käsitletakse talurahva käärimise nime all seda suuremat usulise liikumise laadset liikumist, mis tänava üheksakümne aasta eest algas ja mille esimene järk lõppes alles 1848. a. 65.000 hinge vene õigeusku siirdumisega. Kuna eesti keeles sellest liikumisest veel tänini niihästi kui midagi nimetamisväärselt pole ilmunud ja et liikumist kirjeldatakse kaunis üksikasjaliselt, ning teaduslikust seisukohast laitusetu viisil, on töö huvitav.

Tähendatud ajajärgul, keiser Nikolai I ajal, oli Vene riigi keskvoim oma jõu ja iseteadvuse kulminatsioonipunktil, kus isevalitsuse peatähelepanu oli pöördud võimu koonduse kultiveerimisele. Seejuures aga ei unustatud ka teist hüdüsõna, mis vene marurahvustlaste poolt kolme tunnusena, isevalitsus, õigeusk ja rahvas, maailma paisatud. Võeti ette suureulatuseline vene õigeusu laialilaotamise käik piirmaadele, esijoonel Liivimaale, vene seisukohast muulaste keskele. Esimene periood 1841. aastate ümber, mällal tuli avalikuks teise usku siirdujate tahe sellekohases üleskirjutamises vene õigeusu piiskopp Irinarchi juures Riias, lõppes üleskirjutajate kodumaale tagasisaatmisega, kusjuures tagasisaadetavil pöeti päid ja pandi vahest ka käded rauda. Pühajärve vastuhakkamine, kui sellest vastuhakkamise mõttes üldse võis olla kõnet, lõppes vitsadega karistamisega. Piiskopp Irinach, üks liikumise peasüüdlastest ja ülesässitajaist, saadeti Riias välja, määrates talle uueks asukohaks Pihkva, kusjuures Irinarch teekonda mitte otse Pihkvasse ei tohtinud ette võtta, vaid Miitavi ja Šauleni kaudu.

Esimese usuvahetuse lainetuse tagasilöömine oli aga võimalik vaid seetõttu, et Balti selleaegsel juhtival seltskonnal oli olemas kaks mõjukamat tuge, kes said aru, et liikumine ise ei suuda siirdujatele anda seda, mida nad siirdumise kaudu lootsid saavutada. Tolleaegne Läänemeremaade kindralkuberner krahv Pahlen Riias ja keisri isikliku kantsleli kuulsa III osakonna juhataja ja sandarmikorpuse ülem Joa krahv Benckendorff töötasid liikumisele vastu, mistõttu ka läks korda sellekohaste surveabinõudega liikumist sumbutada. Iseäranis viimase riigimehe sõna kaalus Peeterburis palju, kui pidada meeles, et Nikolai I troonile astumisel puhkes dekabristide mäss, mis mõjus säärasel viisil, et tervete järgmiste aastakümnete jooksul oli valitsuse peatähelepanu pöördud igasuguste vastuhakkamiste mahasurumisele ja vastuhakkajate valjusti karistamisele.

Kui aga krahv Benckendorff 1844. aasta sügisel suri, oli ev. luteriusu mõjukaim eestkostja ja kaitsja langenud. Nüüd läks tema järeletulijal krahv A. Orlovil ja selleaegsel siseministril Perovskil korda järgmise, 1845. aasta kevadeks ametist tagandada ka teine sammas, Läänemeremaade kindralkuberner kr. Pahlen, määrates talle asemikuks tõsise vene mehe Golovini. Seega olid eest kõrvaldatud peatõkked ja

vene õigeusu laialilaotamine võis alata takistamatult. Ja kohe näemegi uut siirdumist, seekord aga juba palju suuremaulatuselist kui esimesel üleskirjutamisel. Algab suur draama, kus ühelt poolt on peale tungimas, riigivõimu toetusel, riigiusk ja teiselt poolt end kaitsmas seni ainutunnustatud ev. luteriusu kirik. Viimane pidi võitlust pidama enesekaitseks välise võimu toetuseta, abi polnud tal loota kusagilt. Võitlus oli huvitav paljude selleaegsete dramaatiliste momentide poolest, mida pole võimalik ette tuua, kuigi meie maal usulistel põhjustel tagakiusamised ei ulatunud selle teravuseni, mis paarkümmend aastat hiljem Poolas ja Leedus.

Meid huvitab peasjalikult see, mida suutsid selleaegselt oludes seni maksvusel oleva usu pooldajad teha oma kiriku ja Lääne-Euroopa kultuuri kaitseks. Ja siin leidub, et kaitsjad on tarvitanud võtteid, mida selleaegsete oludega võrreldes tuleb pidada äärmuseni ulatuvaiks, mida iganes kaitsja suudab välja mõelda, kui ta tahab olla siiski veel truu riigikodanik ja mitte eitada riigi keskvoimu olemasolu ega teha maha tema poolt pealesurutava usu väärtust.

Agarad on mõisaomanikud kirikut ta võitluses toetama. Nagu teada, oli uude usku siirdumise aluseks lootus saada hingemaad. Selle alusetust märkasid küll kaugemale nägijad, mitte aga teise usku siirdujad ise. Et üleminejaid tuua arusaamisele, annab Elistvere (Maarja-Magdaleena khik.) mõisa omanik maanõunik Stackelberg kogukonna kohtu ees taeva poole tõstetud sõrmedega pühaliku töötuse, et kui üldse keegi vene õigeusku siirdunuist peaks usu vahetuse tagajärjel saama vähimatki maist kasu, siis peavad mõisa poolt sama osaliseks saama ka ta luteriusulised talupojad (lhk. 232).

Pühajärve mõisa omanik Stryck annab samale kogukonna kohtule pühaliku töötuse, mis kantakse kohtu protokolliraamatusse ja kinnitatakse mõisniku enda ja kohalviivate kohtumeeste allkirjadega: „Et mitto meie Maa Rahva seen kulda on, et nemmad kui nemmad Venne Ussu sisse omma keik enda annut ning to sisse Pühhendanut et siis neile kaiser meie Livlandi mal sab Henge maat andma, mis kõnne päle ka keik enda tõttavat Ruttuste vennelaseks sada. — Siis kulutan Minna Pühhajärve mõisa Perris Herra Stryck omma poolt, et kui keiser neile nüt ümber lämut Venne Usso Tallopojadelle Livlandi seen peaks Henge maat andma, igga Tallopojale kis enda Venne Usso sisse om annut. — Toutan siis ka minna neile Tallopojadelle kis Lutterusse Usku jäävat ka ni pälo maad Pühhajärve maast anda, kui keiser neile Venne Ussu Tallopojadele Livlandi mast sab andma.“ (Lhk. 233.)

Samasuguse kirjaliku töötuse, mis varustatud oma allkirja ja pitsatiga ja Rõuge kirikuõpetaja R. Hollmanni kui tunnistaja allkirjaga, on annud Mõniste, Saare ja Taheva mõisa omanik Ed. v. Wulf 3. XII 1845: „Minna Mõnniste, Sarre nink Tahivalla perris Herra

Valga-Hargla eskadroni I rühm talvisel õppusel.

Eduard v. Wulf kirjota, tunnista ja toivota pühhalikult, et minna — kui neile Venne ussu võtjale märatsegi hääd ehk kassu, kas ma või orjusse polest, selle Venne ussu võtmise eest, pea sama antama, et minna sis kigele oma Lutterusse ussu rahvale seddasamma omast heldest käest ilma massuta, ilma tengata kätte anna, ning latse latsile jätta, ma võtta ülleüldlikult henna vastotamise alla, et Lutterusse rahvale ei ütski ajaliko hä pea kaotsi minnema, et nemma ka mitte mulle perrisses pea jäma. — Sedda kirja olle ma omma käe kirjaga nink petsatiga kinnitanu nink anna sedda samma kirja hoijetavas koggokonna ladiku sisse ehk kui rahvas taht, ka Rõuge oppetaja kätte kirriku ladiku sisse.“ (Lehek. 233.)

Ka kirikuõpetajad oponeerivad, kuidas keegi suudab. Kui Laiuse õpetaja Jannau juure ilmub salk lesknaisi, seletades, et levinud kuulduste järgi saavat iga vene õigeusku lesk nädalas ½ toopi soola ja 4 toopi tangu, siis lubab Jannau, selle kuulduse kord tõeks osutudes, anda oma poolt neile naistele sedasama, kui nad aga oma senisesse usku edasi jäävad. Samaladne on Laiuse kirikuõpetaja võte, kui ta ühele „hingemaa-maiale“ annab kirjaliku, pitsatiga varustatud kohustuse: „Kui ühhel ainsal inimessel Ledi voi Restvere vallas se venne usso võtmisse pärrast nii palju hingemaad peaks sama, kui minno sõrm, siis saab Taniel Tarrask minno käest sadda Rubla.“ (Lhk. 241.)

Ühelgi pühhalikult töotajal ei tulnud aga täita oma lubamist, kuna igasugused maised kasud siirdumise eest jäid siirdujail saamata.

Kuivõrd mahategevast vastast koheldakse, näitavad selleaegse poliitikategelase Juri Samarini kirjad Riist, milles viimane rohkem kui kuski mujal käsitleb siirdumise usulist mõju. Ev. luteri kiriku õpetajad esinevad rohkem mõisnikena kui hingekarjastena, jättes sealjuures laokili oma vaimulikud kohustused. Selle tagajärjel jäänud tekkimata elav side vaimulikkonna ja rahva vahel, mis on eriti tarviline protestantlikus

kirikus, kus kõik on rajatud jutlusele ja õpetaja isiklikule mõjule, ning puuduvat koguduse tundmuslik mõjustamine. Seetõttu jäänud rahuldamata rahva usuline tarve. Ja sel pinnal arenenudki vennastekoguduse liikumine ning hiljem siirdumine vene õigeusku. Ja viimane liikumine oma olemiselt ei olevatki olnud ühest usust teise minek, vaid ainult nõudmine usu järgi üldse (lehek. 20).

Nõudke ainult

A. BRANDMANN'i

Tallinn,

V. Tartu mnt. nr. 6,

tel. 15-94

**tehase kakaod, šokolaa-
di ja kompvekke, missu-
gused on alati saadaval
värsketena ja heamaitse-
listena.**

Põhja malekonna suusasportlased. Istuvad vasakult paremale: A. Teder, V. Kulbas, A. Nyman, maleva spordipealik A. Kivisild ja E. Rikand. Neist A. Teder võitis 30 klm suusatamise Viljandis.

Vene õigeusu suuna eesti soost esindajate hulka kuulub pr. N. Leismann, kelle arvates 1841. a. liikumist küll mõjutanud suur aineiline häda eelmiste aastate viljakalduse tagajärjel, kuid varsti võtnud see teise ilme — usulise elemendi. Ja kuigi liikumisel olnud väga keerulised põhjused, mis peitunud rahva usulistes, majanduslikes ja poliitilistes oludes, olnud see oma olemuselt siiski peamiselt usuline, millisele küljele autor pühendab erilist tähelepanu. Nii käsitab L. 40. a. käärimise olulisima põhjusena rahva tolleaegset usulist olundit ja protestantluse iseloomu. Protestantlik usk oma kriitilis-ratsionalistliku suhtumisega usuliste küsimustele ja tunde elemendi ning väliskommete puudulikkusega ei suutvat üldse rahuldada arenematu lihtrahva usulist tarvet. Neile puudustele lisaks olnud luteriusu kirikuõpetajate ja rahva vahekord vaimset lõtv ja täis sotsiaalset antagonismi. Niisuguses olukorras otsinud rahvas rahuldust nii vennaste koguduse liikumises ja teisel vene õigeusus, mille kirikuga tal olnud kokkupuuteid.

Nii tehti 19. sajandi keskel maksvale kirikule etteheiteid, et ta ei suuda anda müstikat, kuna ometi 300 a. eest maad leidnud reformatsioon just hakkas liikuma müstikast vabanemise sihil.

Kuivõrd suutsid aga pidada paika siirdumise sellekohased sisulised põhjendused usulise paremuse veendumuses, näitab siirdunute eneste keskel peatselt esile tulnud reaktsioon, rääkimata nendest võitlustest, mis esimesele lainetamisele järgnesid järgnevail aastakümneil ja mis nõrgenesid alles 1905. a., täiesti kõrvaldati aga maailmasõjale järgnenud suursündmustega.

Siirdunute meeleolu kujutab Kanepi kihelkonna Tamme valla koolmeistri Peeter Saare poolt 1847. a. kevadel koostatud luuletus pealkirjaga: „Ütte kurblikko mehe kaibamine, kes oma õnsat Lutterusse usku

oli ärra andnu.“ Selles kirjeldatakse drastiliselt „vastset venne usko“ võtnud mehe hingepiina ja ta kaebusel puhul. Mees oli uskunud väärkuuldust hingemaa saamisest ja mõisaorjusest vabanemisest ning lasknud enda salvida vene õigeusku. Alles pärast seda märganud ta, et on sattunud kuradi võrku, andes ära oma „õnsa usu“. Ta ahastus tõuseb enesetapmise kavatsuseni, millest ta aga siiski saab jagu seda ette võtmata. Kodus ootab teda ahastusstseen naise poolt, kes mehe äsja astunud sammust kuulda saades „naksi kässi kokko pesma, väega haledasti ikma, ikken ütөл veel neid sõnnu: nüüd sa olled henge münu!“ Kaebaja ise märkab nüüd, et ta on murdnud töötuse, mis annud kord altari ees — jääda truuks oma Jumalale ja usule, ning pole kuulnud oma hingekarjase sõna, on saanud vandemurdjaks. Mahajäetuna näeb ta valutava südamega, kuidas ta endised „ristiusso velle“ käivad armulaual, millest aga temal pole enam osasaamist. Pole ka enam tema jaoks see „kallis tempel, mes sääl pais-

A/S. Odor'i

püssiõli, tindid,

lõhnaõlid ja kölniveed

on tõesfi parimad.

Osike, toetage kodum. tööstust!

tab ni kui peegel“, kuhu teised tõtvad oma hinge ko-
sutama. Haledaks läheb kaebaja meel ka siis, kui ta
näeb teisi minemas pühitsetud surnuaiale, kuhu „rahvas
omme kooljid mattva, armoga neid kaema tõtva“. Te-
ma ihu jaoks pole seal enam puhkepaika. Samuti val-
dab kaebajat ahastus, kui ta mõtleb oma hinge saa-
tusest sealpool hauda: Jumal tagandab ta enesest kui
patuse, kes pole hoolinud Issanda armust. Laul lõpeb
härda manitsusega:

„Oh mo armas risti velle,
Kel om õnnis ussu ello,
Hoitke sedda kallist varra,
Se päst henge surmast ärra!
Kui sa usku ärra annat,
Siis sa valli pina kannat,
Kui toop surm sul sõnnu taivast,
Päsepe ihho ilma vaivast.
Nüüd mo viimset palvet kule,
Armas kogodus, oh olle
Omman risti ussun kindma,
Sis saat hengel hengust löidma!
Henge karjus om teid kaitsnu
Nii kui lambid neeljast päästnu,
Kül se vaiv tal taivan mastas
Nink auv kroon säääl pähä pantas.“

P. Saare usulis-psühholoogiliste momentidega ope-
reeriv luuletus pidi haarma teravasti ja järsult vene
õigeusku siirdujate tundelisimaid hingemõnamisi. Väl-
jendades õigeusku siirdunu ahastust rohkesti plastilis-
tes piltides, aitas see laul küll vist nii paljudelgi, kel
usuvahetuse kavatsus veel teostamata, hingeliselt ka-
helda sel puhul ja jõuda lõpuks eitavale otsusele oma
kavatsuse suhtes. Laulu suureviisiline levimine just
neis kohtades, kus siirdumise tuhin on esinenud iseära-
lise taudina, nimelt Võru- ja Tartumaal, näitab, kui
kõrgepingeline oli mõtlemata sammude heakstegevise
tahe, mida aga selleaegsete seadustega siiski suudeti
hoida paisu taga (lehek. 315).

40-date aastate käärimise olulisimaks tulemuseks
rahva elu ja kujunemise seisukohalt oli, et ta tõi liiku-
mist kohalikku agrariseadusandlusse, samuti ka kiriku
ja kooliolude korraldamisse, ja seadis talurahvastiku
usuliselt uute küsimuste ette, mis talle varemini olid
võõrad või vähemalt kauged. Usuvahetusest jäetud
päranduses rahva ajaloo seisukohalt oli nii positiivseid
kui negatiivseidki momente, mida täies ulatuses on või-
malik hinnata konkreetsemalt ja täpsemalt, kui on va-
jaliselt läbi uuritud meie ajaloo järgnevad ajastud.
Tema suurimaks positiivseks tagajärjeks oli, et vene
õigeusk kujunes teatavaks vastukaaluks varemini ainu-
valitsenud luteriusu kirikule, aidates seega rahvast vii-
mase tagurlike mõjude suhtes, mis oli eriti oluline är-
kamisajal. Samuti oli positiivne nähtus, et uue sisse-
tunginu tekitatud võistlus, kuigi see tugenes jõule, sai
elustavaks teguriks kohalikule luteriusu kirikule endale,
sundides teda suuremale agarusele ja enesearendami-
sele. Vene õigeusu suurimaks negatiivseks küljeks oli
asjaolu, et tata lurahva-ühiskonna usulis-kiriklikult ots-
tarbetult lõhki käristas, andmata mõjukamaid positiiv-
seid väärtusi, ja kujundas ühe olulisima tugipunkti ve-

nestamisaja tendentsidele. Võitlus lõppes tookord riigivõimu olulise võiduga, mille tulemusena Liivimaa poliitilisse ja kiriklikku organismi suutis tungida võõrkeha, mis hiljemini, kasvades ja arenedes ning ka ise läbi elades rea teravaid kriise, jättis meie rahva järgnevale ajaloole päranduse, mis ulatub välja tänapäevani (lehek. 409).

40-dail aastail aset leidnud usuvahetuseline liikumine näitas juba tol korral seda ebaloomulisust, mis tahab otsida teed puhta südametunnistuse juure, kuid toetub siiski riigipoliitikale. Seepärast sünnitas ta omal ajal mitmeti meelegibedust ja elevust nii kodumaal kui välispoolgi. Liikumine oli seda imelisem, et ta andis tunnistust suureviisilisest Euroopa edenemise mahajäämisest, mida võis otsekohe mõõta sajanditega. Nimelt pidid juba 200 aastat varem Kesk-Euroopas möllanud kolmekümneaastase ususõja tulemused üli- selgesti näitama, kuhu võivad välja viia jõule ja võimule toetunud uskude levitamise püüded ning nende alusel tekkinud tülid. Selle kordumisest suutsid hoiduda kõik Lääne-Euroopa riigid, mitte aga Ida-Euroopa.

n.

O.-Ü. „TARMO“

TALLINN, Narva mnt. 6.
Telef.: äri 306-50, kont. 308-54

Täielikum ladu
kõikide Eestis jooksvate autode osi,

nagu kolbed, kolberõngad ja kolbesõrmed, ventiilid ja ventiilivedrud, käänitelje- ja vedrupoldid ja -puksid, käigukasti ja diferentsiaali hammasrattad, poolassid, hammasvõrud ja sidurikettad, kuuli- ja rull-laagrid, elektri osad, akkumulaatorid j. n. e.

Odavad hinnad, soodsad tingimused ja kiire teenimine.

Gust. Heinmann.

Kondiitriäri Suur Karja tän. 4.
Kõnetr. 2047.

Soovitab pühadeks suures valikus igasuguseid šokolaadist ja martsipanist mune ja vigureid.

Tellimiste vastuvõtmine pashade, babade, tortide, puukookide, pühadesaiade jne. peale.

K/m. Ed. Tranberg

*koloniaalkaubad
ja maiustused.*

*Alati suures valikus
parimad ja värskemad*

Tallinn, S. Pärnu m. 14.
Telefon (20)4-63.

Iga kaitseliitlane
tarvitab ainult

Keemiatahas
EVALD ULLAY & Co.
Tallinn, Falkpargi 31
telef. 428-46.

Suures valikus

igasugu inglise kalevikaubad naiste-
ja meesterahvastele.

Alati saadaval:

Naisterahvastele

plüüsi, mantli-, kleidi- ja pesuriieteid.
Kõiksugu siid-, poolsiid- ja puuvillas-
voodrriideid, crêpe de chine'i ja
crêpe georgette'i.

Meesterahvastele

igaks hooajaks ülikonna-, palli-,
püksi-, pesu- ja igasugu voodrriideid.

MÜÜK suurel ja väikesel arvul.

Soovitab suures väljavallikus

Inglise magasin

H. Gutkin

Tallinn, Viru 4.

Kõnetr. 9-46

Rohi vanadele ja lastele.

Äratõhi.

„Äratõhi“ taastab hingamisorganite hälg.
tee on kopsu- ja rinnahaiguste puhul. „Äratõhi“
teeb lõha lahti, parandab kopsu ja rindu. Äratõha
vastu andke „Äratõhit“ sagedamini. „Äratõhi“
on eht. kui on peal nimi „Medikon“ ja „Laste
punase ankruga“. Pange teda ostmisel tähele.

Kevadehooajaks

suur valik riidekauba uudistest.

A. Laamann'i

riidekaupl. Väike Karja 8.

Tallinna Kinnisvaraomanikkude Tarvitajate Ühisus

„MAJA“

(asutatud 1920. a.)

Ehitustarvete kontor, kauplus ja ladu:
V. Tartu mnt. nr. 8, tel. (2)14-07.

Metsa- ja küttematerjalide ladu:
Hollandi tän. nr. 5, tel. 305-41.

Soovitab majaomanikkudele, ehitajatele, ettevõtjatele
igasuguseid ehitustarbeid ja -materjale.

MÜÜK suurel ja väikesel arvul.

Hinnad ja tingimused soodsad.

Tellimiste täitmine kiire ja täpne.

HEINRICH TOFER

Kodumaa Vabrikute Riidekauplus

HEINRICH TOFER

Tallinn, S. Karja 15.

Telefon 18-03.

Müürivahe nurgal

HEINRICH TOFER

Igasugused villased ja puuvillased riided.

Kaitseliitlastele,

Naiskodukaitsele ja

Noortele Kõrkastele

suvi- ja talivormi-riideid mitmes headuses.

Müük suurel ja väikesel arvul.

WAHUWEIN

CONCORDIA

Luscher & Matesen

DEMI-SEC

Raamatud:

ilukirjandus, teaduslikud, noor-
sookirjandus jne.

Suurim valik

Kluge & Ströhm'i

raamatukaupluses
Tallinnas, Pikk tänav 9.

*

Tellimised, järelepärimised
täidetakse viibimata.

*

Meie purustatud ning pallidesse pressitud

ALUSTURVAS

on odav ning võrratult kasulik tarvitada.

Proovige ning otsustage ise.

MÜÜK vaguni- ja palliviisi hinnaga 1 kr. 50 s. palli (algsuurt 1 kantmeeter) eest f-ko vagun Sooniste. Kirjandus saadetakse soovikorral tasuta.

RIIGI TURBATÖÖSTUSE JUHATUS

TALLINNAS, TATARI 1, TEL. 26-16.

I auhind

kuldauraha

RICHARD LANGE

Asutatud 1903. a.

Brilliant-, kristall-, kuld-, hõbe-,
uushõbeasjade- ja kellade-äri

Tallinn, Vanaturukael nr. 5

Telefon (2)31-20

Telefon (2)31-20

I auhind

kuldauraha

Georg Hendrikson

Tallinn

Köie-, nõöri-, vööde-, kiiguvõrkude- jne. tehas

S. Pärnu maanteel nr. 83-a, kõnetr. 18-79

L A D U: Väike Karja tänav nr. 4, kõnetr. 24-29

Kahvatu nägu

ja üldine väsimus on tihti verevaesuse tundemärki. Verevaesuse vastu tarvitage Ferrolini. Ferrolini annab lastele nende kasvamisest ja töölastele kui ka täiskasvanutele, kes verevaesed ja närvi nõrgad. Ferrolini tarvitavad ka raudad organismi tõvendamiseks. Küüsi Ferrolini, kus peal on „Saeto punase antruga“ ja pange feba tähele.

Käidavam, mugavam ja lõbusam
koosviibimiskoht Tallinnas on

dancing-restaurant

«MERIKLUBI»

Suur Karja 18, Laenu Panga majas, tel. (2)34-31.

I klassi köök, I klassi orkester.

EESTI KIRJANDUS 1931. A.

XXV AASTAKÄIK.

TOIMETUS: Kirjanik Friedebert Tuglas, prof. Albert Saareste
ja ajaloolane Hans K r u u s.

Tegev ja vastutav toimetaja: lektor J. V. Veski.

Teadusehuvilisele toob „Eesti Kirjandus“ artikleid kirjanduse, keele, rahvaluule, ajaloo, rahvateaduse, ühiskonnateaduse, kultuuriküsimuste, filosoofia ja kunsti alalt.

Raamatute lugejale — arvustusi ja ülevaateid ilmunud kirjanduse kohta, nii et aasta jooksul oleksid käsiteldud võimalikult kõik ilmunud silmahakkavamad raamatud.

K a a s a n d e n a ilmub „Eesti raamatute üldnimestik 1929. aastast alates“, mis osutub eriti tähtsaks, sest ta sisaldab täieliku bibliograafilise ülevaate Eestis ilmunud raamatuid.

Tellimishind: 5 krooni aastas, 2 kr. 50 s. poolaastas,
1 kr. 25 s. veerandaastas. Üksiknumbrid 50 s.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised, raamatukauplused, Eesti Kirjanduse Seltsi usaldusmehed ning Eesti Kirjanduse Seltsi büroo.

Märkus: Igale „Eesti Kirjanduse“ 1931. aasta tellijale (või mõne varem aastakäigu järeletellijale), kes terve aasta tellimisraha tasunud, antakse hinnata raamatuid 5 krooni väärtuses tellija enese valiku järele suurest, umbes 600 teost sisaldavast nimestikust.

SEE SOODUSTUS ON MAKSEV AINULT 15. APRILLINI.

Nimestiku saamiseks teatage oma aadress

EESTI KIRJANDUSE SELTSI BÜROOLE

Lai tänav 55.

Tartu

Telefon 6-01.

Aota

**EUROOPA SUURIMA JALA-
NÕUDEVABRIKU KAUPLUS**

TALLINNAS

PIKK T. 25, TEL. 219-43

M. Jänese suuräri

Kaubahoov nr. nr. 10, 11, 12 Tartus.

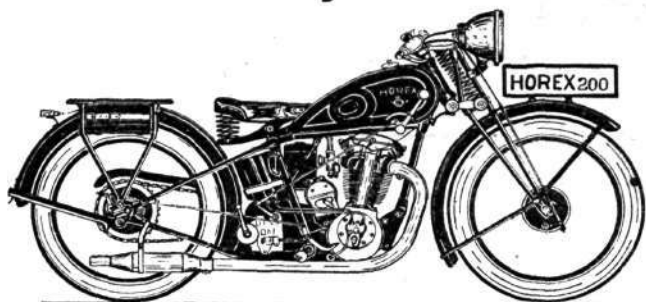
Telef. 5-91.

Asut. 1899. a.

Kõiksuguseid riidekaupu,
kangalõime, villast lõnga.

Müük suurel ja väikesel arvul.

Eeloleva hooaja moodsamaiks ja nõuetavamaiks mootor-
ratasteks osutuvad kindlasti

HOREX
JA
STOCK

U U E D 1 9 3 1 . A A S T A M U D E L I D !

Maailmakuulsad
Schveitsi

SRO

Suures valikus
igas mõõdus

kuullaagrid,
rull-laagrid,
survelaagrid,
teraskuulid,
laagripesad
jne.

Parimad „CORONA“ viilid
puurid, freeserid jne.
masinarihmad,
autotarbed
ja osad

Ainuesindaja ja ladu:

TALLINN LAI TÄNAV 1

Postkast 99.

Telefon (2)30-85

Rikkalikum
**TRÜKI-
TÖÖSTUSE**
tarvete ladu
Eestis

HERBERT F. DUNKEL & Ko.